

סימן ס"ד

מענות להשגות על קונטרס 'כפיית מאסר' בדין כפיית גט על בעלה של מורדת ד'מאים עלי'

שלום וכט"ס אל מע"כ הרב... שליט"א, אחדשה"ט הנני בזה בדבר מה ששלח אלי עלים מקובץ אור תורה (ירושלים סיון תשע"ט, סי' קי"א), מאמרו של אדיר כהן מי שכואב את כאיכם של ה'רבנות', המצטערים על שגיליתי בקונטרס 'כפיית מאסר' (תשע"ז), חלק קטן מהמון פירצותיהם באיסור 'אשת איש'. **בהמציאם** 'היתירים' ו'קולות' בדיני גט מעושה, בדרכים אשר לא שערום רבותינו, ובניגוד ל'כללי הוראה והכרעה' המסורה לנו מרבותינו הפוסקים אשר מפיחם אנו חיים וממיהם אנו שותין, מאז חתימת השולחן ערוך ונושאי כליו.

עברתי על דבריו, וראיתי דבמקום שיכאיב לו הריסת הדת שע"י ה'רבנות', בכציעת גימין פסולים בכל יום, ע"י 'מאסר' הפוסל לכו"ע, הוא טרוד ועסיק להגן על כבוד בו"ד, כי נכספה נפשו לזכות בהברכה אשר הבטיח רבו הנאמן ל"מי שיוכיח הפרכת דבריו. והוא מתאמץ בכל כוחו להעמיד פנים, כאילו שגילה בדברי עיקומים [וטעותים] בדבר הלכה, ומסגנון לשונו: בדברי קנטור צדדיים שלא מן הענין, רואים בעליל שהערותיו אינם נובעים מתוך רצונו 'להבין ולדעת'. **דא"כ** היה שולחם מקודם אלי, [הכתובת והטעלפון שלי, פרסמתי בריש הקונטרס], ולשמוע אם יש דבר בפי לתרצם, רק שהוא אין 'להקשות', והרבה להשיב אפו להעיר כל חמתו, ובלא דעת ידבר.

ובירון שכן, מובן שלא אשיב על דברי קנטוריו הצדדיים, דע"ז כתיב (משלי כ"ו, ד'): **על טען כסיל כאלותו, פן תשוה לו גם אמת**, ואפילו בר"ת שאמרו חז"ל (שם ל', ע"ג): דע"ז קאי הקרא (משלי כ"ו, ה'): **ענה כסיל כאלותו פן יהיה חכם צעניו**, ג"כ ל"ש להשיב 'לו', כי אינו חפץ בתבונה, רק בהתגלות לבו וכנ"ל, [עי' גמרא (סנהדרין ק"ו, ע"א): 'גמלא לזל למיצעי קרני, לודני דהו ליה גזין מיניה', וד"ל]. **אמנם** למע"כ, שראה את דבריו ורוצה לידע האמת, אוכיח הפרכת דבריו אחת לאחת, עד היכן שלא דקדק לעמוד על האמת, ואבוא על סדר דבריו, וזה החלי בעוהשי"ת.

מענה א

הלא הצ"א כתב דיתכן דאילו היה הב"י רואה דברי התשב"ץ (ח"ב סי' ח') היה מתיר לכופ לגרש 'מורדת דמאים עלי'

א). **הנה**, על מה שכתבתי בקונטרס כפיית מאסר (סי' ז', ענף א', אות ו') בדבר מה שהצ"א (ח"ו סי' מ"ג, פ"ג ד"ה וידנ"פ) מתאחז בשם היב"א, על דברי התשב"ץ (ח"ב, סי' מ'): [במי שמכה את אשתו ומרעיבה תמיד]: דאולי יש מקום להתיר לכופו לגרש. **שכתב**: דאילו היה הב"י רואה דבריו, אז היה מקיל לכופ במורדת דמ"ע. ועל מה שכתבתי לדחות, שהב"י בודאי ראה דברי התשב"ץ, דהרי מביאו פעמים רבות.

ע"ז טוען הכותב דגן (שם, עמ' תמ"ז) ע"פ מקור האומר, דבתחלה לא היה לפני הב"י כל תשובות התשב"ץ, וגם מה שהיה לפניו, היה רק קיצור מדבריו, [ובטענה זו כבר הקדימו ח"א], וא"כ אכן יתכן שהב"י לא ראה תשובה זו של התשב"ץ. עוד טוען הכותב (שם): שלא ראיתי שהיד אהרן (סי' קנ"ד, הגנ"י אות כ"ז) אכן מביא דברי התשב"ץ הללו, עכת"ד הכותב.

מענה ב:

דברי התשב"ץ הללו אינם מקור היתר כלל על 'מורדת דמ"ע' דשם היה 'דגיל להכותה ולהרעיבה' ועכ"ז לא החליט להיתר כפיה ובמקומות אחרים אוסר להדיא לכופ במ"ע

ב). **הנה**, מלבד דאף אם "יתכן" שהב"י לא ראה תשובה זו של התשב"ץ, אכתי אינו מוכרח דאם ראהו היה משנה את דעתו. וא"כ מה זו טענה: **דאולי** לא ראהו, ואם ראהו **דאולי** הי' משנה את דעתו, האם ראה בדברי הפוסקים, שב'ספיקות' שמעין זה, נוכל לעקור ולשנות הלכות קבועות, להתיר איסורים חמורים.

מלבד זה, אין כ"ז משנה כלום, דהרי הכותב מתעלם מעיקר הטענה שכתבתי (שם): דהלא התשב"ץ לא כתב דבריו שם בדרך 'החלטה', אלא כ'מסתפק' וב'דעת נוסה', ולבסוף אינו מסיק להיתר כפיה, רק: **שיגערנו זו, ויעשו דרך נקשה**. ברם מלבד זה, יש עוד פירכות חזקות על 'דאיה' עלובה זו **דאולי** של הצ"א מהתשב"ץ וכמש"כ בקונטרס מלחמת אש דת (תשע"ה, ענף ז', אותיות ג' - י"ג), [וגם על יתר דברי הבל של ה'רבנות', ואפשר להורידה

מפקנס ב"ד pdf@sendfast.com (רישום 1098), זה לשוני:

מדרם כל שיח יש לציין, שהצ"א (מש"י, ח"ד סי' כ"א) הרגיש בעצמו, שהוא מתטפל כאן **להחמיר איסור הפשט צו"ע וכל הפוסקים**. ועל כן הוא מתחיל דבריו עם ה'אמתלא': **ד'לאור המציאות של מקופתינו... עם חידוש הקמת מדינתנו...** [והוא מסביר שם בין השיטין: ד'איסור כפיה במ"ע, עושה 'קשיים להמציאות של חיי יום יומית...']. **[וביאור הדברים, כבר הסברנו במבוא (שם, אות ז', ד"ה ושנית): דבהיותו משמש בה'רבנות' תחת ממשלת כופרים ומינים. היה נמצא תחת לחץ גדול להשביע רצונם: להמציא 'היתר כפיה' במ"ע, מה שיתקבל כ'חוק' המתאים במסגרת אורח חיי החפשים, [וכדלקמן (אות מ"ד), ע"ש].**

ובברדי לרכך את הרקע, להכניח כביסוס ו'הצדקה' על מה שמרהיב להכניס שינויים ו'היתרים' באיסור החמור ד'אשת איש' בניגוד לדברי כל הפוסקים. הוא משתמש עם הצדקי: להחם ההרגשים, ומתאר לפני הקורא 'תמונות מזעזעים': איך שמעשים בכל יום, שגשים יוצאי תימן, באים לה'רבנות' במענה: **שאביהם 'מכרו' אותם נגד הסכמתם בגיל צעיר כבת י"ב שנים, לאנשים מבוגרים בני ארבעים מי שכבר היו להם נשים אחרות, והם בוכות וצועקות: 'מאיס עלי'.** [גם היב"א (ח"ג, אה"ע סי' י"ח - כ') משתמש עם **טלדקי** זה: שמתחיל **בנידון 'מוזעזע' כנ"ל, ומסיים בהיתר כפיה צ"מ"ע רגיל'.**

ג). **וכל** בר דעת מבין, דכשהמדובר מנשים: ש'אביהם הכריחו אותן להינשא לאנשים מבוגרים, דבכה"ג שפיר יש מקום להתיר כפיה. דהרי זה גרוע אף מדין 'קידשה ברמאות', [שגם הרא"ש (כלל ל"ה, סי' ז') מתיר לכופ ככה"ג], וכמש"כ הרשב"ש [בנו של התשב"ץ] (סי' ז"ג), [ובנ"ל (שם, אות ז') ולקמן (שם ענף י"ג, אומיות י"ח - כ')], וא"כ מאי ראייה מזה ל'מ"ע דבסתמא'. אבל כך הוא טבען של 'קולות': דברגע שנפתח 'סדק' קטן, היא מתרחבת והולכת חיש מהר באין מעצור. ובן אירע בנ"ד, דמאז, מלפני יותר מששים שנים משכתב זאת ולהלאה. כבר משתמשים ה'רבנות' עם דבריו הללו, כאילו שזה היתה יסוד פשוט, 'להיתר כפיה' בכל מקרה רגיל ד'מאים עלי', וכדחזינו בנ"ד.

ועלינו להתבונן בדבר פשוט, דהלא שו"ת התשב"ץ כבר נדפס (שנת ת"ס) [קרוב לשלש מאות

שנה], וגם מרם כן היתה נפוץ בכת"י, דהב"י מביאו בערך ק"ס פעמים. וכל יישרן מבין, דעצם התמיהה: מה שאף אחד מגדולי הפוסקים, לא הרגיש במשך מאות שנים שעברו מאז שנדפסו, כאילו שיש מדבריו מקור להיתר כפיה במ"ע. עד שבאו אנשי ה'רבנות', והתאחזו על דבריו, כאילו שאכן משמש כ'מקור' להיתר כפיה במ"ע, כבר מעורר חשד, דע"כ דיש כאן איזה עקמימות. והא לך ה'גילויים' שעמדנו עליהם:

דהנה, לאחר עיקוב מקיף ויסודי, ניחוי דבאמת אין שום דררא ד'ראיה' כלשהו מדברי התשב"ץ (ח"ב, סי' ס') הנ"ל, להיתר כפיה במ"ע [ובפרט לדידן]. וזהו מכח שמנה מעמים, ואלו הן:

במסקנא אינו מתיר לכופ רק מסיים שיעשו 'דרך בקשה'

ד). **ראשית,** והוא עיקר גדול, דהמעין כלשון התשב"ץ יראה צדירות, דרק 'נסתפק ונטה לומר': דמותר לכופו, וכמו שחזר ושנה כלשוננו להדיא: **'יש לדון... ואפשר'.** אבל 'למעשה' אינו מסיק לצסוף שמותר לכופ, רק כותב: **ד'ראוי לצייד לגעור צו' [על שמרעיצה], 'זהטוב וזהשר צוה, שיעשו דרך צקשה', [כלומר, שיצקשו ממנו שיגרשנה].** הרי, לנו, דלמעשה לא התיר לכופ, אלא שאנשי ה'רבנות' צמנוקתם להמציא 'היתר' על כל מחיר, התאחזו על 'הוי אמינא דצספק', והתעלמו מ'מסקנתו שלצסוף', וכן לא יעשה.

ובן יואל גם צרור גם מדצרי 'נכדו' ציבין ובוועו (ח"א, סי' ק"ז) דשקיל וטרי שם עם השואל הר"ר יוסף ששפורמש, מי שהיה ה'שואל' מוקינו התשב"ץ צתסוצה הנ"ל. **ובותב לו:** דממה 'שוקינו לא ראה להחמיר שם לכופ', אין ראייה דס"ל: דאין כופין צ'איני זן ומפרנס, משום דשם היה עיקר טענתה: 'מאיס עלי' וצוה רצו האוסרים לכופ, עי"ש. הרי שהצין צפשיטות: ד'למסקנא' לא התיר התשב"ץ (שם) לכופ. ובן כתב להדיא, גם צאות היא לעולם (ח"ב, מע' מ' אות ל"א, דף נ' ע"ב, מד"ה והנראה) ח"ל: **דלאו להלכה ולמעשה אמרה למלחמה...** עכ"ל. ושור"ר, דכ"כ להדיא גם צשואל ונשאל (ח"ד, אה"ע סי' י"ד) ח"ל: **דהרשב"ץ לא כתב דכופין, רק ללדד צעלמא, ולא צהחלט', וכמו שיראה הרואה 'כל דצרי שם מחילה וסוף... וא"כ נראה.. צרור דאין כופין, עכ"ל.**

ה). **ומעתה** צואו ונלוח הפלא ופלא על הצ"א: הימכן דצכל פעם שהוא מעתיק

ל'מאס עליו' בקסתמא, וכש"כ וק"ו כשלא החליט להיתר כלל וכנ"ל (אומיות: ז', וד').

[ובן יואל צור, גם מדברי מהרש"ם (ח"ב, סי' פ"ח), שמציא דברי התשב"ץ הללו, רק לענין 'ממונא', ולא לענין להחיר לכופו. ובן יואל גם ממס"כ שם (ח"ה, סי' ל"ח, ד"ה ועוד): דמדברי התשב"ץ הללו, יש מקור להיתר כפיה על צעל משוגע שזערה כל ימיה'. וגם זאת לא כתב, כלפי צהנוגע 'לכופו', רק צנוגע ל'דיני ממונות', [לעזונו לאחר מותו, וכ"פ גם צשואל ונשאל (ח"ד, אה"ע סי' י"ד, ד"ה ולענין) כלפי 'ד"מ' דוקא]. [וע"ע שם (ח"ו, סי' קנ"ט, ד"ה ועוד ח"י) שכתב, דמדברי תשב"ץ הללו, יש ללמוד מק"ו: דכשהאשה היא ה'צעלת מריצה', אז מותר לגרשה צעל כרחקה]. ובזוה גופא, מה שאנו רואין דמההרש"ם למרות שראה דברי התשב"ץ הללו, והוא מציא ג"פ בתשובותיו, שני פעמים כלפי להקל עליה צנוגע ל'דיני ממונות', ופ"א לענין 'היתר לגרשה צעל כרחקה'. ואף פעם אחת לא הציא, לענין להקל צ'היתר כפיה על הצעל, מוכח: דהוי פשיטא ליה, דא"א להשען על דברי התשב"ץ הללו לענין היתר כפיה על הצעל כלל, כינה זאת].

הנידון שם מבטל שזיה 'מרעיבה'

ז. שלישיית, דהרי שם מייירי צצעל [מלצד שהיה 'רגיל להכותה' וכנ"ל (אות ו')] שהיה גם 'מרעיבה', [דצימי קדם היה שייך מציאות כזה צמלא מוצן המלה], ע"ש. ובבב"ג, כשצצירוף הקטנות ומריצות, הוא גם מרעיבה, הרי ציין התשב"ץ (שם) צזה"ל: 'והרשצ"א ז"ל כתב בתשובה דצרינו'. ובוונתו למשוצת הרשב"א (ח"א, סי' מרצ"ג) [הוצא צב"י (סי' קנ"ד, אות ג')] שכתב על כה"ג: 'דאפשר שזופין אותו להוציא', וכן הציאה הרב"א (שם, סי' ג) להלכה. [ובן יואל גם מדברי נכדו ציבין ובוטו (ח"א, סי' ק"ט) דשקיל וטרי עם אותו השואל, אס כופין צ'אינו מפרנס']. וא"ב, מדוע התאחז הצ"א על דברי התשב"ץ, יותר מעל דברי הרשב"א שמקור דצרינו הוא משם, צעוד שהצד השוה צצהס: שמדברי שניהם אין שום צסיס ל'היתר כפיה צמ"ע' דצסתמא. דהרי צאומר 'איני זן ומפרנס' שאני, דיס דיעה צגמרא דכופין אותו לגרש, וכן נפסק להלכה בשו"ע (שם), וא"כ מאי דררא ד'ראיה' יש מזה ל'מאס עליו' צסתס [מצלי שמרעיבה, ומצלי שמתקוטט עמה ומכה אותה].

בתשובותיו לשון התשב"ץ הנ"ל [ג"פ: (שם, אות ז'. וח"ו סי' מ"ב, פ"ג אות ג'. וח"ט סי' מ"ד, אות ט')]. תמיד כשהוא מגיע לקיום לשונו: **דוהטוב והישר צזה, שיעשו דרך צקשה',** הוא מריס פתאוס את קולמסו, ומפסיק מלכתוב ולקטט לשונו זה, צכדי להעלימה מעיני הקורא.. [וזהו לימוד גדול: עד היכן כוחה של ה'לחץ' על אנשי 'רצנות', להשציע רצון פטרונס הכופרים: להמציא 'היתר כפיה', מגיע [אף צטוציס צצהס]. עד כדי שהשפיע עליו, שירחיצ להעליס את האמת מעיני הקוראים, עי' מבוא (שם אות ז', ד"ה ושנית)].

[וראה צ"א (ח"ד, סי' ק') איך שהוא מתאונן על מש"כ האג"ר (ח"ו"מ ח"ב, סי' ס"ט) נגד מה שהחיר [הנ"א] להפיל עוצר חולה. ובמתרעם עליו (שם, אות ה'), דהייטכן שחשד את הרב פעלים (ח"א, סי' ד'): כאלו צצכוונה העליס והסתיר חלק מדברי מהרי"מ (ח"א, סי' ז'), דח"ו לחשוד אותו צכזאת, ע"ש. אבל טענתו על חיקו תשוב, דלא חלי ולא הרגיש איך שהוא ענמו הסתיר [פעמים ושלש] חלק מדברי התשב"ץ, צכדי להסיע אותס לדצרים, שלא כיוון עליהס מעולם וכנ"ל, וד"צ].

הנידון שם מבטל שזיה 'רגיל להכותה'

ו. צצצירת, דאף מה שהתשב"ץ 'מסתפק' שס להיתר כפיה [וכנ"ל (אומיות: ד', וה')], הוא ג"כ דוקא צבה"ג דמייירי שס, דהיינו: מצעל ה'מפורסס לאיס מדון וצעל מריצה'. ועי' יד אהרן (אלפנדרי שנת תקט"ו, אה"ע סי' קנ"ד, הגצ"י אות כ"ב), שהצין צפשיטות דה'מריצה' דשם, היינו: 'הכאות' ממש, [כנראה ע"ש הכתוב (שמות י"א, י"ח): וכי 'ציציון' אנשים 'והכה איס את רעהו'. והובאו דצרינו צנושא האפור (מרע"ג, סי' ל"ב, אות י"ח), וכן הצין גם צאות היא לעולם (מע' מורדת), וצשואל ונשאל (ח"א, אה"ע סי' י"א, וח"ב, סי' נ"ה): דדברי התשב"ץ הללו, נאמרו על 'צעל המכה את אשתו', ע"ש. ובמערתה, הרי צ'מכה את אשתו' כתב הרב"א (סי' קנ"ד, ס"ג): **די"א שזופין אותו להוציא, וא"כ מאי דררא ד'ראיה' כלשהו יש מדברי התשב"ץ הללו ל'מאס עליו' דצסתמא, אתמהה. הלא 'כלל'א אית לן, מהסכמת רוצ מנין וצנין של הפוסקים [ראשונים ואחרונים]: דכשהפוסק כותב כמה טעמים להקל, א"א לסמוך עליו רק צגוונא דשייכים כל הטעמים. ובמציונו, דאף אס לו היה התשב"ץ מחליט שס להחיר לכופ, ג"כ לא היה שום דררא ד'ראיה' מזה**

ב'מאים עלי' דסתמא כותב התשב"ץ ג"פ דאסור לבוף

ח. **רביעית**, דכן יוצא בדברינו הנ"ל (אומיות ו' ו'): דצמ"ע דצסתמא [מצלי ש'רגיל להכותה ולהרעיצה] אף 'ספק היתר כפיה' ליכא. במזה דחזינן בג' מקומות בתשב"ץ (ח"א, סי' ד'. וח"ב, סי' ק"פ, ורנ"ו) דפוסק להדיא: דאסור לבוף צמ"ע. ובתב להדיא, דאף במקומו שעשו הכל כהרמב"ם, אצל לא צוה עיי"ש, והייתכן שמעלימים את עיניהם מזה. דהלא אף אם לו היה בדבריהם: דשם (ח"ב, סי' ח') היה מסיק ל'היתר כפיה' [מה שז"א וכנ"ל (אומיות: ז', וד')]. בזה"ב"ת נימא, דהב"י היה מהתלחז אהיתרא שצמקוס אחד, ולא היה אזיל 'צתר רוצא' דאיסורא שצג' מקומות. דהרי כלל אית לן: דכשיש 'סתירה' בדברי הפוסק, אז אזלינן בתר רוב דבריו, וא"כ 'סמי חדא מקמי תלתא', [ראה לקמן (שם ענף י"ד, אות י"ג, סוד"ה וכו'), עיי"ש]. ואצ"ל, דכש"כ וק"ו לפי האמת: דליכא שום 'סתירה' בדבריו כלל, דהרי לא הסיק להיתר בשום מקום וכנ"ל (אומיות: ז', וד').

אף אם היה 'מסתפק' שם, אזלינן בתר דבריו ד'מוחלט'ים

ט. **חמישית**, ולפי"ו נמצינו, דאפילו אם התשב"ץ היה נשאר (שם, סי' ח') 'צ'ספק היתר כפיה' צמ"ע, [מה שז"א וכנ"ל (אומיות: ו' ו'): דכש'רגיל להכותה ולהרעיצה' שאני]. ג"ב היה צרור ד'אין ספק מוציא מידי ודאי, וכן הוא גם מ'כללי ההוראה': דדבריו ה'מוחלט'ים של הפוסק, גוזרים על דבריו ה'מסופקים', וכמ"ש בנימין זאב (סי' ע"ט), ב"י (שו"ת דיני יצוס וחליה, סי' ז'), שד"ח (כללי הפוסקים, סי' ט"ז), דעת תורה (יו"ד סי' ל"ג, סקס"ז), בית דוד (ח"ב, אה"ע סי' ק"ד), מנחת הקובץ (סי' ק"א, אות ז'), עיי"ש. וא"ב אף מצלי חילוקים הנ"ל (אומיות ו', ז'), ג"כ פשוט: דאותן ג' תשובות (ח"א, סוס"י ד'. וח"ב, סי' ק"פ, ורנ"ו) היכן שאוסר הכפיה 'צ'החלט', הם גוזרים על תשובה היחיד (סי' ח') היכא 'שמסתפק' צוה. ובמילא פשוט, דאף אם הב"י ראה דברי התשב"ץ הללו, מ"מ לא הביא (בסי' ע"ז, אות ז' ג') רק דבריו מש"כ (בסי' רנ"ו): ש'אוסר לבוף' צ'החלט, והשמיט 'ספיקו' (שצסי' ח') מש"כ כהו"א, ולצסוף לא התיר וכנ"ל (אומיות: ד', ה').

'עדיות' ברורים מיוצ"ח התשב"ץ: שאסר בהחלט לבוף במ"ע

י. **שישית**, דכש"כ וק"ו כשכן העידו יוצאי תלזיו של התשב"ץ עצמו, [שהם ה'מקצלים' ו'בעלי סמכא' ו'מסורה' היומר מוצהקים צקציעת שיטתו

והוראותיו של התשב"ץ], וכמזו להדיא: דהעיקר: דדבריו מש"כ: שאסור לבוף. דו"ל 'צנו' הרשב"ש (סי' ז"ג): 'וכן היה דן אדוני אבי מורי הרשב"ץ ז"ל, שלא לבוף לגרש', עכ"ל. [והוצא צב"י (שם), עיי"ש. ובן מעיד גם 'נכדו' ציבין ובוטו (ח"ב, סי' כ"ג) צוה"ל: ויש מקומות מתנהגים ע"פ הרמז"ם ז"ל ואינם נוטים מדעתו, כמו מקומינו זה, שהרצנים הראשונים שהיו צכאן: מורינו הריצ"ש ז"ל, ומורינו הרשב"ץ ז"ל. [ש'הסביבו 'שימנהגו על [פי] משנה תורה [להרמז"ם], 'זולתי צג' מקומות, [ואחד מהם]: צדין המורדת צמא"ס עלי...], עכ"ל. וב"ב עוה"פ (שם, סי' מ"ו) צוה"ל: דצר [זה, לבוף על מ"ע] שכל הגדולים לא הסכימו עליו, ולא נשמע על אחד מהם שעשו, אדרבה הם אומרים שכל הכופה מרצה ממזרים צישראל. 'ואנו וכל צית אצינו', וכל אחד מהראויים לצמוך עליהם, לא עשו מעשה לבוף... רח"ל מכפיה זו, שלא להרבות ממזרים, עכ"ל.

קרי לנו 'עדיות' ברורות מ'צנו' ומ'נכדו' של התשב"ץ: דעכ"פ צ'מא"ס עלי' סתמא [מצלי ש'מרעיצה' ו'מכה אותה], ס"ל להתשב"ץ לאסור לבוף צמוחלט, וכנ"ל (אומיות ה' - ח') להיפך הגמור מדברי הצ"א [והיב"א] שהתעלמו מזה כללי. שו"ר צפרי צדיק (צרו), ליורנו מק"מ, סי' ז', מד"ה וגם] [מרצני אלגזיר, ומהמתעסקים צהולאת שו"ת התשב"ץ], שמתמה על השואל שמתמה על התשב"ץ: מדוע סקר מפסק הרמז"ם צדין הכפיה. ובמסביר, שחשש לדעת הראשונים שכתבו דיש צוה משום חשש 'ממזרות'. ובן שם (ריש סי' י"א), הוא מונה צפשיטות את התשב"ץ צין הסוצרים: שאסור לבוף צ'מא"ס עלי, עיי"ש. [וב"ב משבנות הרועים (מערכת מ' סי' רכ"ט) צפשיטות: דאף צמקומות שנוהגין צכ"ד כהרמז"ם, עשו יוצא מן הכלל צדצר זה, שלא לבוף על טענת מ"ע, עיי"ש]. וא"ב איך יעלה על הדעת לומר: דאם הב"י היה רואה דברי התשב"ץ (ח"ב, סי' ח'), זה היה מכריע אללו לפסוק: שמות לבוף לגרש מורדת דמ"ע, צינה זאת.

במקום התשב"ץ עשו הכל כהרמב"ם, ומאי ראייה מזה לדיון

יא. **שביעית**, דלפי מה שכתבו התשב"ץ ונכדו: דצאתרייהו נהגו צכ"ד כהרמב"ם

וכנ"ל (אומיות: ח', ו'). א"ב נמצינו, דמה שהנהיגו שם: שלא לבוף צמ"ע, היה רק צגדר 'אומרא' וסלקול צעלמא, [וכדמדגיש כן התשב"ץ (ח"ב, סי' ק"פ, ורנ"ו), עיי"ש]. וא"ב פשוט, דאף אם לו היה התשב"ץ מיקל לבוף

(סי' ז', ענף ז') עי"ש. והוא לך לשון החזו"א (יו"ד, סי' ק"ג, אות ח' סוד"ה וכגון): [מש"כ זכע"ז, נגד אותן שרנו להקל באמירה לנכרי להרכיב כלאים, ע"י שמנאו כמה שיטות מקילין]: 'הלכה כרבים... ומה יתן ומה יוסף, אם נמנע עוד אחד, ועוד אחד [שיטתך להמועט]... סוף דבר.. הוא לפסוק כרבים, עכ"ל. [ושם (סוד"ה אם) כתב צוה"ל: 'אין הדין משתנה, כאשר מדפיסים כתבי יד חדשים, ונהפך המיעוט לרוב, עכ"ל].

(יג). ובפרט צנ"ד, להכרעת ההלכה דאין כופין צמ"ע, אינה מצוסקת רק על 'רוב' גרידא, אלא על 'רוב מנין וצנין'. ולא עוד, אלא שר"ת גופא שהוא ראש האוסרים, שהיה מקודם לכן מהמתירין, כתב אח"כ בספר הישר (מידושים סי' ד'): 'שטעה' בפירוש הסוגיא ד'מאיס עלי'. והביא ראיות ברורות ממקומות רבים בסוגיות הש"ס, דעל כרכך הרי הלכתא: ש'אסור לכוף צמ"ע', [עי' תו"ם (כתובות ס"ג ע"ב, ד"ה אצל)]. ובל גדולי הראשונים כתבו: שראיותיו חזקות ואין להשיב עליהם, [עי' [א] רשב"א (ח"א, סי' תקע"ב), [ב] שו"ר (סי' קי"ד), [ג] רא"ש (כלל מ"ג, סי' א'), [ד] ריב"ש (סי' ק"ד, ר"ט, ושם א') [למרות שהיה מגדולי רבני אלגז'ר, שעשו שם הכל ע"פ הרמב"ם], [ה] רמב"ן (במיוחסות, ח"י לכתובות ס"ג, ע"ב): דהסומך לכוף 'טועה גמור הוא' עכ"ל, עי"ש.

ונמצינו, דהחלטתם לאסור הכפיה צמ"ע, הוא מצוסק על 'ראיות ברורות' מש"ס, [מה שהרמב"ם ודעימיה לא דחאם מעולם. ועי' חזו"א (יו"ד סי' ק"ג, אות ג') שכתב: דהכרעת הדין ע"פ 'שיקול הדעת', הוא יותר חזקה מהכרעת הדין ע"פ 'רוב'. וא"כ כש"כ צנ"ד דכלהו איתנהו זה: 'רוב מנין וצנין', וגם: 'הוכחות ברורות מסוגיית הש"ס', וק"ו צ"ב של ק"ו צנ"ד, דנמנעים צין החולקים על דעת הרמב"ם גם: גו"ב הרמב"ם והשו"ע [שפסלוא אף 'צדיעצד' ודללקמן] [שם ענף י"ג, אות א']]. ובש"ב כשכן נקטו להלכה: ממש 'כל גדולי האחרונים' זה מאות בשנים, דאף אחד מהם מבלי יוצא מן הכלל, לא נקט כהרמב"ם. וז"ל יבין ובוועז (ח"א, סי' קכ"ד): 'דר"ם (כתובות ס"ג ע"ב, ד"ה אצל וספ"י משוואות, סי' כ"ד ועי'. וחי, סי' ד') הציא ראיות חזקות שלא לכוף, וכן ק"ל להרמב"ן והרא"ש והרשב"א והרבה זולתם.. ובן פשטה הוראה 'כלל העולם': שלא לכוף צמ"ע, ואין סומכין צוה על הרמב"ם ועל הסוצרין כמותו.. עכ"ל. וכ"כ מהר"א ששון (סי' קפ"ו): 'שכן פשטה ההוראה', עי"ש.

למעשה במקרים החמורים: [כשרגיל להכותה ולהעריצה וכנ"ל (אותיות: ו', ז') מה שגז"א וכנ"ל (אותיות: ז', וד')]. ג"כ לא היה מזה שום 'מקור' כלשהו ל'היתר' לדין, שנוכל להקל במקומותינו [אף צה"ג, וכדחזינו לעיל (שם, ענף ג', אות ו')]: דכל הפוסקים אסרו לכוף אף במקרים כאלו. **בזשום** דכיון דלדין הכפיה אסורה 'מעיקר הדין', ולא רק מ'חומרא' בעלמא כלדידה, ודאי דשאני, ודללקמן] [שם ענף י"ד, אות ט', ד"ה וע"ס], עי"ש.

סמך זה הוא בעיטת מוחלטת ב'כללי הוראה והפירוש'

(יב). **וישמיצית** והוא עיקר גדול כשלעצמה, דהלא צמ"ע התצונות, מיד יכיר כל הולך ישר, דבל הרעש מה שייצרו אנשי ה'רצנות' סביבות דברי התשב"ץ (ח"ב, סי' ח'), בלא"ה הוא מופרך מעיקרא, ואין לה שום הגיון הלכתי. [ובל מה שהטפלנו עד כאן (אותיות ד' - י"א), בהפרכת הטענה, כאילו: דאם הב"י היה רואה דברי התשב"ץ (ח"ב, סי' ח'), אז היה מכריע להיתר, לא נצרכה רק להעדפה ולרווחא דמלתא. בדי להוכיח לעין כל: דאפילו אם היה ידוע לנו בצירור, שהב"י לא ראה אותה התשובה, ג"כ אין שום דברא ד'ראיה' כלשהו משם ל'מ"ע' סתמא, מכא שצב טעמים החזקים הנ"ל].

אבל גם צר מן כל דין, הדבר פשוט וברור לכל מי שעסק אי פעם בצירור הלכתא, ויש לו מושג כלשהו בכללים הכי יסודיים צקציעת ההלכה: דאף אם התשב"ץ היה דן שם (בח"ב, סי' ח'): צמ"ע סתמא, [מה שז"א וכנ"ל (אותיות: ו', ז')]. ואף אם היה כותב שם בהחלט: דמותר לכוף צמ"ע, [מה שגז"א וכנ"ל (אותיות: ז', ד' ה')], וגם לולא, שכתב להדיא צג' מקומות לאסור לכוף צמ"ע, וכן העידו יוצ"ח [מה שאכן כן הוא וכנ"ל (אותיות: ח', ו')]. **אבתי** לא היה שום נפק"מ יוצא מזה להלכה, דלכל היותר, היה התשב"ץ מנטרף להראשונים הספורים, דק"ל כדעת הרמב"ם (אישות פי"ד, ה"ח): שמותר לכוף צמ"ע, שהם מיעוטא דמיעוטא [ז' מתירים, לעומת מ' אוסרים, דלפי"ז היה מגיע מספר המתירים לח' פוסקים].

וא"כ מהו ה'הוי אמנא' לומר: שהיה די כח צוה, להכריע את כף להב"י: דהלכה כמותם. בו צומן כשלעומת זה, יש 'רוב מנין וצנין' של הפוסקים, יותר מ'ארבעים ראשונים', וצערך 'ששים מגדולי האחרונים'. שבו"לם פסקו בהחלט [ביותר מק"פ מקומות] פה אחד: שאסור לכוף צמ"אס עלי, [רובן נימנו בבפיית מאסר

(טו). **בקיצור**, המתבונן בכל פירות הנ"ל, בין יבין, דהמצאת הצ"א להוציא מדברי התשב"ץ (ט"ז, סי' ט') [לאחר כמה מאות שנים משנדפס]. כאילו שמצא מקור חדש להיתר כפיה במ"ע [כאילו שכל הפוסקים שמלפניו, הכו בסגורים ולא הרגישו במה שנגד פניהם, וכל אנשי הדבנות מוהנים קימחא דיליה]. הוא מגדל הפורח באויר, הנפרך כליל מכל הצדדים וצידי צדדים מח' פנים, ואלו הם:

[א]. דלמעשה אינו מסיק שם לבוף, רק: שייגערו צו [על שמרעיה], או: שייצקשו ממנו שייגרשנה, כנ"ל (אומיות: ד', ה'). [ב]. דשאני התם שהיה מכה אותה שיש דיעה בשו"ע דמותר לבוף בכה"ג, וכנ"ל (אומ' ו'), [ועכ"ז לא החליט להתיר וכנ"ל]. [ג]. גם שאני התם שהיה מרעיה [והיד אהרן מרגיש זאת וכנ"ל (אומ' ז'), [והגם דבכה"ג ג"כ יש דיעה בשו"ע שמותר לבוף, עכ"ז לא החליט להתיר וכנ"ל]. [ד]. דהרי איהו גופיה פוסק להדיא בשלשה מקומות דאסור לבוף במ"ע, ובודאי דשורת הדין ע"פ 'כללי הוראה' הוא: למיזל בתר 'רוב' דבריו, ולא בתר דבריו שבמקום אחד וכנ"ל (אומ' ט') [אף אם היה מדבר שם מ'מ"ע' גרידא, מה שז"א וכנ"ל]. [ה]. דאין כח ביד 'ספק' דבריו להיתר, להוציא מדי 'ודאי' דבריו לאיסור' וכנ"ל (אומ' ט') [אף אם היה מדבר שם מ'מ"ע' גרידא, מה שז"א וכנ"ל]. [ו]. דהלא ה'מקבלים' ממנו וממשיכים דרכו, ה"ה 'בנו' ו'נכדו' מעידים בשמו: שהוא אסר בהחלט לבוף במ"ע וכנ"ל (אומ' י'). [ז]. דאף אם היה מחליט ב'מרעיה' ו'מכה אותה' להיתר כפיה, [מה שז"א וכנ"ל], ג"כ אין ללמוד מזה לדין כלל, דהרי במקומו אסרו הכפיה במ"ע רק מ'חומרא' וסלסול בעלמא, משא"כ לדין הרי היא אסורה ופוסל מ'עיקר הדין' וכנ"ל (אומ' י"א). [ח]. ע"פ כל 'כללי הוראה והכרעה': 'רוב' ו'בתרא' ו'החלט' ו'טעמים' אתיא: שאסור לבוף במ"ע וכנ"ל (אומיות: י"ז - י"ד), ופנ"ב.

(טז). **עד** כאן העתקנו מקונטרס מלחמת אש דת (משע"ה), וכמדומני שיש בזה די והותר, לסתום את פיו של הכותב דגן בענין זה דתשובת התשב"ץ. [כולל תשובה על 'טענתו החזקה' מדברי היד אהרן, וכנ"ל (אומ' ו'), ע"ש].

יאצ"ל דבזה נידחין כליל גם דברי סילופיו (סס, דף תממ"ג) שכתב: כאילו דייתכן שאם הב"י היה

(יד). **ובמילא** פשוט לכל צד צד דחד יומא, דדין זה לא היה משתנה, אף אם עוד ראשון אחד ה"ה: תשב"ץ היה ס"ל כהרמז"ס. דו"ל החזו"א (יו"ד סי' ק"ג, אומ' ד', ד"ה והנה): במקום שנחלקו הפוסקים, אם רוצה הפוסקים מסכימים לדעת אחת, אין סומכין על היחיד אפילו נשעת הדחק, דזה מקרי 'אחמור הלכתא'. ובש"ב כשאין פלוגתא 'צאחרונים', וכגון שנחלקו דדורו של הרמז"ס, והסכימו הרא"ש והר"ן לדעת אחד מהם, או שהכריע השו"ע והאחרונים לדעת אחת, דזה מקרי 'אחמור הלכתא', עכ"ל, והלא הכי ממש הוי צנ"ד. ודרי על כל כה"ג, שנינו בהוריות (פ"א, מ"ו): ולמה מוזכרין דברי היחיד צין המרוצים, כדי לצטלן, שאם יאמר אדם כך אני מקובל, יאמרו לו: כדברי איש פלוני שמעת, ע"כ. ופירשו הרמב"ם ראב"ד ותוס' שאנין דהכוונה: דאם לא היינו מציאין דברי היחיד, אז אם היינו שומעים מחכם, שאומר צסס רצו כאותו דיעה, היה מקום לחשוב, שרצו שמעה מן המרוצים. אבל עכשיו שאנו יודעים שזהו דעת יחיד, נדע דאין הלכה כמותו, [והוצא צריש מבוא התלמוד, ע"ש].

ומעתה הרי הסימה גדולה, דכי מה חוששים אנשי ה'רצנות', שיש צרכם להתיר 'אשת איש' לעלמא, [אף אם לו היו מוצאים עוד ראשון אחד דס"ל כהרמב"ם]. תוך כדי לעקור משרשם הלכות גדולות וקצועות מדורות, מה שנתצקסו על היותם דעת 'רוצ מנין וצנין של הראשונים', צהתעלמס כליל מזה, וגם מהחלטת 'כל האחרונים'. בולל: השובשו"ע ונו"ב, שחרצו משפטם פה אחד: דצשו"א אין לבוף צמ"ע, וא"כ מהו ההגיון צכל שקו"ט: אם הצ"י ראה דברי התשב"ץ (ט"ז, סי' ט') או לא, וכאילו שאם לא ראהו היה הדין משתנה. והאם אין זה צעירה מוחלטת צה'כללים' החזקים והיסודיים שמ'כללי הוראה והכרעה': ד'הלכתא כ'רצא' ו'צתרא'.

[**וברור** צעיני, שהם ענמס יודעים היטב, צכל התאחזותם על דברי התשב"ץ הללו, אין צו משום ממשות כלשהו לשנות את קציעת ההלכה. אלא דמכיון דצהפקירא ניחא להו, ולא איכפת להם האמת, הם מיצרים רעש מזה, צכדי לצלצל המוחות צצחינת 'עורצא פרח', שידמו כאלו שאמרו משהו. וזה משמש כ'סימן מוצהק, וכ'הודאה' גמורה מהם: עד היכן שהם 'אוצדי עצה', וכמו שהטובע רואה להציל עצמו צקש, הם מתאחזים על אמתלאות עלוצות, שהכל יודעים שאין צהם ממש כלל].

מלפניה, מה שנחתם בר"ת בפסוקים וחרוזים על שמו. ועוד, דאך יתכן שהמוציאים לאור החו"ש ח"ב, לא הזכירו שם כלום מן האבידה שבפטירת המחבר, עכת"ד הכותב הנן. ונבוא על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

מענה:

זהו 'מציאות' שהספר נדפס לאחר פטירת המחבר, וחזון נפרץ בפוסקים דכשנמצא דבר תמוה על שם גדול: ד'לאו מר ב"ר אשי חתים עלה' או ש'תלמיד מועה כתבה'.

(יח). ראשית, בדבר הטענה: דא"כ לעולם יש להטיל נרגא בספר שיצא לאחר

פטירת מחברה. הרי הוא מעמיד פני תם: כאילו שאינו יודע התשובה הפשוטה שע"י: דודאי שלא נאמר כן, על 'כל' ספר שיצאתה לאור אחר פטירת המחבר, ד'מוה ראי'ה' שנודייפה. אבל ודאי שנאמר כן על הדברים המוזרים והתמוהים הנמצאים בה, [כשלא נמצא בדינו 'כתב ידו' שניכול לבדוק אם אכן כתב כן]. דהלא בבח"ג, הרי ה'דברים המוזרים' עצמן, משמשים לנו כ'הוכחה': שלא כתבם המחבר מעולם, אלא שנודייפו על שמו, ומהו ה'קושיא'. דאמרו רק משום שהדבר 'נדפס על שמו', נקבלם בלי היסוס ובעינים עצומות, על אף שהדברים עצמן מועזים ומתמיהים, בהיותם בניגוד כל התורה כולה. הלא הקושיא הוא להיפך: מדוע נקבלם, למה נאמין על גדול וצדיק שכמותו, שכתב דברים מופרכים ומתמיהים כאלו, בלי שיש לנו שום הוכחה כלל שאכן כתבה. אין בזה חגיון, זולת למו ש'בהפקרא ניחא ליה, ולא איכפת לו הריסת הדת כלל, ולכן 'רוצה להאמין' במה שנעים לו, אף כשהוא נגד השכל].

ויו"ת מזה יש דברים צג, דהכותב דנן מעיד על עצמו ד'קושיא' הזה, שאין לו יד צספרי הפוסקים, ולא שימש ת"ח, ו'לא טעים טעמא דמצטילא' מעולם. דהלא חזון נפרץ הוא צספרי הפוסקים, לכתוב על דברים תמוהים ומוזרים שנתפרסמו על שם גדולים, צלשון: 'לאו מר צר רב אשי חתים עלה', או: 'על כרחק שחלמיד מועה כתב ד"ז על שמו'. [ודוגמאות אחדים מני הרבה מאות ננקוט, דכ"כ: [א] יש"ש (גיטין פ"ב, ס' ה', ד"ה ואני) על דצרי מהר"י ברונא. [ב] בית יוסף (ח"מ ס' קל"א, מחדש ד') על תשובת הרמב"ן. [ג] מרכבת המשנה (פ"ד מנזקי ממון, ה"ד. ושם ה"א) על תשובת חבמי לוניל.

רואה דברי התשוב"ן, אז: היה מכריע ע"פ 'רוצ מנין', או 'רוצ צנין', ו'שאר כללי הוראה', עכ"ל. אלא שנוכל זה, נעשה כאן פתאום כאילם לא יפתח פיו, והפסיק מלהמשיך ולפרש: 'איך' שע"פ 'כללים' הללו מה שהזכיר, היה הדין משתנה להיתר כפיה במ"ע'. בו בזמן, שאדרבה נהפוך הוא: דע"פ כל 'כללים' הללו, ברור כשמש בצהרים ל'איסור' וכנ"ל (אומיות: י"ז - ט"ו). וזהו לימוד גדול, דעד היכן שמוגיע נכלויותם בלכולם ומשטושים של המתחכמים אלו, עד שבלי דעת ידברו, ואף לא ידעו הכלם ולהתבייש לפרסמם ברבים, ה"י].

טענה ב

מנא לי שספר חיים ושלום חלק שני נדפס לאחר פטירת המחבר, דאין שום זכר מזה שם, וגם דא"כ יכולים להכחיש דברי כל הספרים שנדפסו לאחר פטירת מחברם

(יז). והנה, על מה שכתבתי בקונטרס כפיית מאסר (ס' צ', ענף ד', אות ט'), על מה שנדפס בשו"ת חיים ושלום (להגרי"ח פאלאג, ח"צ ס' קי"צ): דלאחר פירוד של י"ח חודש, יש להתיר לכופ את הבעל [דמורדת ד'מאים על'י] לגרשה. ופוקרי ה'רבנות' כדרכם הקלוקל: התאחזו על זה כמוצא שלל רב, לבנות עליה מצודות וחרמים, כאילו שהותרה הרצועה לעשות 'גיטין מעושין' מה שהם מבצעים יום יום. וכתבנו: דלא ייתכן בשו"א, שנאון וצדיק שכמותו יכתוב בקיצור נמרץ, להיפך מדברי כל הראשונים שכתבו פה אחד: שמוטר לענן את המורדת דמ"ע 'כל ימי חייה' [וכדלקמן (אומיות: מ"א, ומ"צ)]. ועוד יכתוב כן בקיצור נמרץ ובהעברה בעלמא, כאילו שאינה 'חידוש' רק 'דבר פשוט', מה שאינו צריך בירור ואינו סובל אריכות. ועל כרחינו, שמלת: 'לכופס' נודייף שם בדף ושורה האחרון בספר מה שנדפס (שנת תרל"צ), ד' שנים לאחר פטירתו (שנת תרכ"ח), ע"י אחד שהיה לו יד בעסק הוצאתו, מי שהיה מורעל בדיעות כוזבות, עד כאן תוכן דברי שם.

וע"ז טען הכותב דנן (שם, עמ' תממ"ג) ג' טענות: חדא דלא מסתבר לומר כן, דא"כ אתה מוציא כל ספר שנדפס לאחר חיי המחבר מחזקת סמכותו. ועוד, דמאין הרגלים לדבר: שלא הדפים הספר בחייו, אדרבה יש ראי' שהספר נדפס בחיי המחבר, ממה דחזינו שעשה 'מילואים' להספר, וגם 'מפתחות' עם 'הקדמה' קטנה

שילוב שמו שמלאחריה, כאילו דמוה מוכח שהוא עצמו הדפיסם בחייו. גם בזה הוכיח, שאינו יודע מהו סח, דבמקום שיתבונן בדבר עם קצת הגיון: דא"א להכחיש 'מציאות' מכח 'קושיא', רק צריכין לחקור ולעמוד על בורין ושורשן של הדברים, בחר להיות 'נזהל להקשות'. דבקצת התבוננות ובדיקה, היה לו להבין, ד'קושייתו' הגדולה והחמורה הזאת, אינו רק על ספר זה, רק גם על שאר המון ספרי המחבר, שנדפסו שנים רבות לאחר פטירתו. ועב"ז יש בכולם 'מפתחות' ו'מילואים', ובסופם מליצות וחרוזים בשילוב שמו, ולא עוד, אלא דבכולם יש גם 'הקדמה' מהמחבר.

ואלו, הם [על סדר הדפסתן]: ספר [א] תנופה חיים (שנדפס מר"ל), וספרים: [ב] צדקה לחיים, [ג] וחקות החיים (שנדפסו מר"ג), וספרים: [ד] ובחרת בחיים, [ה] חיים ומלך, [ו] חיים לגופא, [ז] חלקם בחיים, [ח] ישמח חיים, [ט] כל החיים, [י] משא חיים, [יא] נפש כל חי, [יב] צדקה חיים (ה'הקדמה' (צמרכ"ז)), [יג] רפואה וחיים (ה'הקדמה' (צמרכ"ז)), [יד] תוכחות חיים ח"ג, (שנדפסו מר"ד). וספר [טו] עמודי חיים (שנדפס מר"ה), וספר [טז] רוח חיים (שנדפס מר"ז), וספר [יז] עיני כל חי (שנדפס מר"ח), וספר [יח] זכירה לחיים (שנדפס מר"ט), וח"ב (שנדפס מר"ה), וספרים: [יט] לוח ארז, [כ] מי החסד (שנדפסו מרמ"א), וספרים: [כא] פני חיים, [כב] פר חיים (שנדפסו מרמ"ט), וספר [כג] לב חיים ח"ג (שנדפס מר"ג), וספר [כד] חוקי החיים (שנדפס מרמ"א).

בכולם יש 'שילוב' כזה בסוף ה'מפתחות', ובכולם יש 'הקדמה' מהמחבר, עם 'זמן' החתימה, ובכולם יש נוסח השער שכתב המחבר בעצמו בחתימת שמו. ומעתה אטו יתעקש הכותב דגן לומר: שכל ספרים הללו נדפסו בחייו, למרות שרשום בה'שערים' שנדפסו שנים רבות לאחר פטירתו. **אלא** מאי, מכ"ז היה לו להבין במעט התבוננות: דקושייתו מעיקרא ליתא, דהמחבר הכין בכת"י של כל ספריו, כל מה שהיה בידו לעשות: נוסח ה'שערים', 'מילואים' ו'מפתחות' בסוף המחברת שבכתב ידו. כדי ששכידפסו אותם לאחר פטירתו, ויתברר קביעתם המדויק של מספר הדפים לפי דפי הדפוס. **לא** יצטרכו, רק להכניס 'מספרי דף' הנכון בתוך ה'מפתחות' וה'מילואים', ולהוסיף 'גימטריא' לפי שנת הדפסתם, והכל מוכן ומוזמן. **כמו"כ** ממש היה

[ד] הלבבות קטנות (מ"ב, סי' קנ"ט), על דברי האגור שהצ"ח הב"י. [ה] גינת ורדים (אה"ע כלל ג', סי' א' ד"ה הנה. וס', סוד"ה עוד) על תשובת הרשב"א מכת"י. [ו] האלה לך שלמה (יו"ד, סי' פ"ו) על הלבושי שרד. [ז] ערוך השלחן (יו"ד סי' רע"ו, ס"כ) על תשובת הרמב"ם, עי"ש. **והא** לך דברים צרורים מרצינו [ח] הבית יוסף (שו"מ גדיני יצוס ומללה, סי' ד') מש"כ על דברי הרמב"ם בתשובותיו צו"ל: **ואין להסתכל ולומר, מי הוא זה ואיזהו אשר ימלאנו לכו לחלוק על תשובת המורה..** שדברי התשובות לפעמים הן נחלות צא"ל גדול, ואולי שלא אמרה כן מעולם. 'ולבן כשנראה איזו תשובה נשם אדם גדול, שאין הדעת נוחה הימנה, יש לנו רשות לומר: שלא אמרה הגדול ההוא מעולם', עכ"ל], ויש זה די והותר להפרכת תמיהת הכותב דגן.

מפורש בשער הספר שנדפס ד' שנה לאחר פטירת המחבר (יט). **שנית,** בדבר קושייתו: ד'מאין הרגלים שספר זה נדפס לאחר פטירת המחבר. תמה אני אם בדעת ידבר, או כמתעתע וכגבר עברו יין, ואם מתבונן בכלל במה שכותב, ונראה בעליל שהוא אין ולהוט כ"כ להקשות ולהפריך, דין גרמא: **ד'אידי דטריד למפלג לא צלע'.** דאמאי אינו יודע [או שרוצה להכחיש] המציאות: שהמחבר נפטר בשנת תרכ"ח, ושהספר נדפס ד' שנים לאחר"כ בשנת תרל"ב. **ובמפורש** ב'שער' הספר בזה"ל: נדפס פה אומיר.. 'אתן שנת לעיני ת"ן **למכ"ס ומכ"ס** עוד', ע"כ. [שעולה: 'תרל"ב']. **דלא** כתוב שם 'לפ"ג' כמו שכתוב בח"א: שנות עולם **צריטי** היתה אתו החיים והשלום לפ"ג', מה שנדפס בשנת תרי"ז, הגם ש'בירתי' עולה תרכ"ב, אבל כיון שכתוב שם 'לפ"ג', צריך לנכות 'חמש', וכמובן. **וה'הקדמה'** לח"ב של חיים ושלום, חתם המחבר בשנת תרכ"ז שנה אחת טרם פטירתו, ושם הוא מרמז שהוא חולה ותש כח, ופלא שמדבר שם ממעלת השלום שבין אבי האשה עם בעלה, עי"ש. **וא"כ** איך שייד להתפלפל בזה, ולהקשות כ'תם': ד'מאין הרגלים לדבר, אתמהה.

טח עיני מראות דהמון ספרי הגר"פ שנדפסו שנים רבות לאחר פטירתו, ג"כ יש בכולם 'מפתחות' עם חרוזים על שמו

כ). **שלישית,** ובדבר הוכחת הכותב דגן: מן ה'מילואים' וכן מן ה'מפתחות' שעשה המחבר, ו'הקדמתו' שמלפניה, וה'חרוזים' שעם

גם עם ספרו חיים ושלום ח"ב, שנדפס בשנת תרל"ב, ד' שנים אחר פטירתו, ואין שום התחלה ל'קושייתו'.

במפתחות של חו"ש ח"ב אכן כתוב על פטירת המחבר

(כא). **ורביעית**, בדבר תמיהתו: דאין לא הוזכר ע"י המדפיסים שום רמז כלשהו מהאבירה הגדולה שע"י פטירת המחבר. וגם מוסיף לחזק 'קושייתו' בכתבו: **וכן עשה 'הקדמה' קטנה ל'מפתחות' שצקוף הספר... ואין כל זכר.. שנגמרה הדפסתו אחר פטירת המחבר**, כאילו שגם זה מחזק ה'הכרח' שהדפיסה בעצמו [לאחר פטירתו..], מבלי שיפרש 'אין'. **נפלא** הדבר, שמתברר חוזר ושוב שכל דבריו נכתבו מקופיא ובכחלה בהיותו אין להפריך, בלי שום התבוננות, רק כגבר עברו יין. [ועד כדי שהוא בגדר 'בזיון' להתפלפל עם ברנש כזה, אלא הגני עושה זאת באהבה ובשמחה, כי מצוה גדולה היא: להתבוננות לכבוד הקב"ה ותורתו]. דהרי אם היה 'קורא' אותה ה'הקדמה הקטנה' שלפני ה'מפתחות' [שנקרא בשם 'שערי שלום'], מה שרוצה לבנות עליה 'ראיה' לדבריו, היה רואה מיד דאדרבה: משם 'תברא' לדבריו. דהלא מפורש יוצא שם: שה'מפתחות' הללו נכתבו ע"י 'אחר', ולא ע"י המחבר עצמו, בהיות שנפטר לחיי עוה"ב. ונמצא, שהכותב דגן, דמיא ב'ראיה זו ל'הסוף עורכא דמימי נורא לקיניה', דזה לשונה של ה'הקדמה הקטנה' (ס) [בקיצור]:

ידוע לעיני בני עמי, כי נחיצוים שקדמו עד תלמין ומרי, היו המפתחות שבהן סדורות ונאות פועל ידיו תרצה, מי כמוהו מורה. לא ממסרן לשליט ומהימן פשריה [כלומר דנחיצוים הקודמים נכתבו המפתחות ע"י המחבר עצמו, ולא ע"י שליט דהיינו אחרים]. **לא כן מן הוא והלאה אחסור דרי.. ואדם אין לעצוד את מלאכת ה' רעומא דמאריה**, [רמז גלוי שהמחבר נפטר, ונחסר מן הדור]. **והן נסדר ע"י מי שאינו צקי כ"כ, ותנא ושייר, כי פשפש ולא מנא ומרננו אצמריה, לשליט ולרביע לא שמענו.. קראה סירוגין, ולא ידע אנוש מסדר הזמנים מר כי אחריה**, [כלומר שמסדר המפתחות, לא ידע לסדר התשובות ע"פ סדר הזמנים שנכתבו]. **ולפטריו צלא כלום לא אפשר, נקוט מיהא פלגא, עד מקום שידו מגעת כאשר ירדוף הקורא, והדן לקף זכות כי היום קצר והמלאכה מרובה, גם צרכות יעטה מורה, עכ"ל**.

קרי לנו, דממקום שכותב דגן רצה להביא 'ראיה' לדבריו, משם יש תברא לדבריו, דמפורש יוצא מן 'מסדר המפתחות': שלא נעשו ע"י הגהמ"ח עצמו כמו בספריו הקודמים. וגם אודה לה קושיית הכותב: דמדוע לא נזכר שם מאומה מפטירת המחבר, דהרי אכן הוזכר שם [כי זה היה מן החיבורים הראשונים שנדפסו לאחר פטירתו], ודוקא במקום שרצה להביא ראיה משם: שלא נזכר.. [ובזה סרה גם תמיהת הכותב: דהלא נמצא חרוזי פסוקים בסוף המפתחות משולבים בר"ת וסופי תיבות משם הגהמ"ח, הגם שלא עשה המפתחות, אלא דמי שעשאה חיבר גם ה'חרוזים' על שם המחבר ולכבודו. ובין יוצא ברור, להמעיין בלשון המפתחות, שנכתבה בלשון נסתר, כגון: **ונשא ונתן דדצר... ע"ז צאה גדולה משוזה... ונשא ונתן דדצר המשפט... ועוד כתב כמה דדי וטעמי... מה שהשיב על דצרי... האריך הרמז דיצור להשיב... והשיב... לצו מהסס להמירה... ולא פסק הדין... ופתח השערי משוזה... ע"ש**. משא"כ בה'מפתחות' של חיים ושלום ח"א, לא תמצא לשון נסתר, יען שהמחבר עצמו כתבה, וז"ב.

מלשון המפתחות גופא יש ללמוד שיש זיוף בפנים הספר

(כב). **ולא** עוד, אלא דגם מלשון ה'מפתחות' עצמו, יש סעד לדברינו: דבתשובת חיים ושלום (ס"ג, ס' קי"ז) לא היה כתוב מהמחבר בנוסח שנדפס [בזיוף]: שיש 'לכוף' הבעל לגרשה, לאחר פירוד של י"ח חודש. דהנה בה'מפתחות' ח"ב (דף קמ"ט ע"ב), מתאר את ה'תוכן' של סימן קי"ב [גידון דידן] בזה"ל: **ללא תעמוד צלא איש, משום חשדא, דאיש ואשה שצאים להמגרש, ויש מעכצים, שלא לרחק ושללא לקרב, דף קמ"ח ע"ג וד', עכ"ל ותל"מ**. הרי שמסדר ה'מפתחות' לא הזכיר שמין מן הנדפס שם בפנים: שיש לכוף את הבעל על מתן גט לאחר פירוד של י"ח חודש, ומדוע שתק מלהזכיר 'חידוש' גדול כזה, הלא זהו העיקר, וחסר מן הספר. ואילו בה'מפתחות' של חיים ושלום ח"א, בנוגע לכפיית האשה על קבלת גט, אכן כתוב שם בתוכן (ס' א'): דהמונע את האשה מלקחת גט, כשהבעל ממאס בה, מחמת מום, מנדין אותה, ע"ש, והבן.

ובמה שכתבתי בקונטרס כפיית מאסר (ס): שיש 'רגלים לדבר', כוונתי: על ה'אומדנא' שאחד מן המתעסקים בהדפסת ספריו לאחר פטירתו, היה מורעל

ולהצדל ממנה, וממי שמסייע לה להכשילה, לתת לה ענה שלא תקבל גיטה, להכשיל עוד לצעל כצבלי העיגון... עכ"ל [העתק הכותב לשון החיים ושלום, ומסיים ע"ז בזה"ל]:

האם עכשיו יאמר, שגם החלק הראשון, שינא שנים רבות קודם לכן, בעוד הגאון המהמר בתוקפו וגבורתו, נכנסו למוכו דברים ע"י זרים וחיפניים?!. אלא ודאי, שהכל ינא מקולמסו המפור של הגרמ"פ ללא כל ספק, זה צרור לכל מודה על האמת, עכ"ל הכותב.

מענה:

שם הנידון מ'לבוף את האשה לקבל גמ' וזהו 'בורות' ו'עם הארצות' ללמוד משם דה"ה שמותר לבוץ את האיש ליתן גמ'

(כד). **אין** כאן 'העלמה', [ונעלם מכלל דיעה] (שנעות ד, ע"ג). אלא דיש כאן 'משמש' של שקר, וערבוב המושגים מצד הכותב דגן, שמעיד על עצמו [ב'קושיא' זו]: שנעלם ממנו 'ידעת בית רב' [כמינוק שנשנה לצין הנכרים] (שנעות ה, ע"ה). כי לא ידע היסודות הכי פשוטים בדיני 'מעושה', הידועים לכל בר בי רב דחד יומא המתחיל בזה. ודין גרמא שהוא תולה את קלקלתו באחרים, יען שלא הרגיש, דדברי החו"ש הללו אין לה שום שייכות כלל לג"ד.

דדרי שם מיירי מנידון להיפך: ש'הצעל רנה לגרש את אשתו, מכח טענת 'מוס' שהיה לה צעיניה, וגם מפני שהיא 'מקללת את יולדיו'. והשאלה שם הוא: אם מותר 'לכוף את האשה לקבל גט', צניגוד לתקנת רגמ"ה: 'שלא לגרש אשתו צעל כרחה'. וע"ז הוא דכתב: דכיון שיש לו טענה מולדק נגדה שהוא 'מאסיה עליו' מחמת 'מומה', צכה"ג כתב כנ"ל (אות כ"ג). ואף צכה"ג כתב אחר לשונו הנ"ל [מה שכותב דגן השמיטה צדוק], וז"ל: ובל טעדיקי דמנו צי"ד למיעצד, כדי ש'תקבל הגט בצרונה', צריכים אנו לעשות, כדי שצוה הנה אנוחנו ניטולים מכמה פקפוקים, ושלא ליכנס צסלע המחלוקת, וצס"ס צאיסור תורה 'או מד"ס וחרגמ"ה' וכדומה, עכ"ל.

[**ידבר** פשוט הוא, דרגמ"ה לא דאג עבור 'שויות זכיות לנשים' ח"ו, אלא שרק רנה לעכז: שלא יוכל הצעל לגרשה רק משום 'שמאל אחרת נאה הימנה', בעוד שהיא רוצית לחיות עמו בשלום. ובל הפוסקים כתבו כן בפשיטות, ול"ה צריך להדגיש זאת, לולא ה'עם הארצות'

עם דיעות כוזבות. ובמו שהוכחתי בספר מגילת פלסתר (פ"ג, ענף א', הערה א', אות ה'): ממה שנדפס לאחר פטירתו בתוך ספרו כל החיים (תרל"ד, כללי הפוסקים, מערכת ה' סוף אות י"ח) על המשיח שקר ש"ץ יש"ו: 'גם קוצ לא מקצנו', עי"ש. דשום בר דעת, לא יחשוד ח"ו את הגהמ"ח שכתב דברים אלו, עי"ש. אבל זאת: שספר חיים ושלום (חלק שני) נדפס לאחר פטירת המחבר, הוא 'מציאות ברור' שאין מה לפלפל בה, דיש ע"ז ראיות והוכחות מוכרחים וברורים וכנ"ל (אותיות: י"ט - כ"ה). ואחרי כל זאת, אין הכותב דגן מתבייש להכחיש 'מציאות' גלוי, בכתבו: ואין כל זכר צסוף הספר או 'צשער', שנגמרה הדפסתו אחר פטירת המחבר. ואם שנת ההדפסה המפורש ב'שער' הספר, אינו משמש לו אף כ'זכר', איני יודע אם הוא יודע: מה שאכן נחשב אצלו כ'זכר', ומה שנחשב אצלו כ'פירכא'... וד"ב.

מענה ג

הלא המחבר כתב כן גם בחיים ושלום ח"א [מה שאכן נדפס בחייו]: דאחר החלפת זמן של פירוד כופין בעל מורדת דמ"ע לגרשה

(כג). **והנה**, על מש"כ בקונטרס כפיית מאסר (סי' צ, ענף ד', אות ח'), שדברי החיים ושלום (ח"ג, סי' קי"צ) המוזרים הללו: שמותר לבוץ בעל דמורדת לאחר פירוד של י"ח חדשים, נודייפו בדף האחרון של הספר ע"י איזה פוקר שהיה מעורב בעסק הדפסת הספר.

ועל זה הגיב הכותב דגן (שם, עמ' תתמ"ד) בזה"ל: וגדולה מזו אני אומר, שנעלם מעיני צעל הקונטרס הנ"ל: 'שהגרמ"פ גופיה כתב תקנה זו בעוד מקומות, אף צחלק הראשון של ספרו (סי' א', דף ח' עמוד ג')'. 'שהביא דברי הרצ צעי חיי (אה"ע, סוס"י כ"ג), שהזכיר גם צמשותמו (ח"ג, סי' קי"צ) הנ"ל: דאם ראו צי"ד אחד מקרוציה משיא ענה שלא תתגרש, יש לצי"ד לנדומו ולהחרימו וכו'. וכתב [הגרמ"פ] אחר דבריו: וכיון שראו צעיניהם צינס לשמים, שהענין רחוק מן השכל, וכבר עבר זמן ולא הועיל כלום, אזי ישתדלו לרחק צאופן שתקבל גיטה, צכל מיני כפיה, וצכל מיני רינאי עד שיתרלו. ובן אס ראו הצי"ד שהאשה תתגרש [להתגרש], ואיזה מקרוציה משיא לה ענה שתקשה עורפה ולא תקבל גט, אזי יש לצי"ד לנדומו ולהחרימו

באה מחמת טענת 'בעינא חוטרא', עי' שו"ע (אה"ע סי' קנ"ד, ס"ו). עב"ז החמיר מאוד בזה, דלאחר שמציא מן ביהרשד"ם (אה"ע, סי' ק"ג) ועוד פוסקים, שכתבו: שתמתין אולי יתרפא הצעל, ושה תלוי באומד דעת הצי"ד, אם מסתבר שיתרפא אח"כ, קיים עלה הבעי חיי בזה"ל:

במאחר דכל אריוותא אילין סוברין, דאפילו צהודה הצעל [שא"ל גבולא], אין לכופו לגרש לאלתר. באין רב גוצריה דדור הזה, לכופו ליתן גט, היפך דעת הרבנים הנזכרים, שלדצריהם הוא גט מעושה, וכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, ראוי להחמיר שלא לכופו, שלא יהיה גט מעושה. ושבא תאמר, כיון שהרשד"ם ז"ל כתב... [ש]דבר זה תלוי בצריית הצי"ד, וכל שהצי"ד שבאותו המקום יראו בעיניהם שאין לו תקנה, כופין אותו לגרש מיד. הא לימא... דאם אין הצי"ד שבאותו מקום מוסמך ומורה הוראה, אין ראוי לסמוך על הוראתו. [ובש"ב שכן הוא גם צה'רצנות, ד'סמוכות' אינו כלום, כיון שהם מוכים בסגורים מחמת נגיעת פרנסתם, ומייראתם מחצרות הנשים וכידוע]. ועוד, שהרשד"ם קפסיק ומני: דאין צי"ד כופין אותו [אף כשהם מוסמכין], ואם כפוי הוא גט מעושה, ולא כתב דזה תלוי בעיני הצי"ד [אם לפי אומד דעתם אין סיכוי שיתרפא].

סוף דבר, צידון שלפנינו שורת הדין נותן שאין לכופו לגרש, עד שיוודע הדבר בצירור, שאין אחריו צירור: ששוב אין לו תקנה והצננה [להתרפאות]. והבחינה הזאת, אינה יכולה להתברר, אלא בהמתנת 'עשר שנים', והוא הזמן המוגבל לבאה בטענה [בעינא חוטרא לידאי]. ובי"ד שכפו לגרש בתוך זה הזמן, צי דינא דלא דיין הוא, וגורם להרבות 'ממזרים' בישראל, והגט הוא 'מעושה'.. וראוי לגדולי הדור, אשר המשרה על שכמם, להתרות צי"ד ההוא: שלא ליכנס בחגר הזה, ולכופו ליתן גט מעושה.. ואם אחר ההתראה, תכופ אותו לגרשה, ותנשא לאחר, קרוב הדבר בעיני שאם נישאת תנא.. וראוי לצי"ד הדק שבמקומה, להפר עצת ערומים, ולשצר מלמעות עול, ולא תעשינה ידיהם תושיה, עכ"ל הבעי חיי.

ומעתה, אחרי שהחוש"ש ראה דצרי בעי חיי אלו, ועל סמך דצרי כתב לשונו הג"ל (אות כ"ד): להזהיר שצריכין לעשות כל טעדין [אף כלפי האשה]: שלא לכופה על קבלת הגט [מכח חדרגמ"ה] וכנ"ל. א"ב איך אפשר, שיכתוב בחו"ש (ח"צ סי' קי"צ) לענין 'לכופו הצעל'

השורר כהיום אף אצל קצת לומדים, שהורעלו מדברי ה'רצנות הריפורמי', שמעשיהם מוכיחים עליהם: שרוצים להעמיס כן בשקר בכוונת רגמ"ה, ואכמ"ל. ולדוגמא אחת מני הרבה, יש לציין הפרכת רעיון זה, מהא דכתבו הפוסקים, אף אחר תקנת רגמ"ה: שלא לגרש אשתו בע"כ, עכ"ז לא יאמרו עמה נוסח 'ציטול מודעות' טרם קבלת הגט. עי' בית מאיר (סי' קנ"ד, סדה"ג), ביהרש"ם (ח"ג, סי' מ"ו, ד"ה מכתבו) בשם בנה"ג, לבוש (סי' קנ"ד), וההסבר פשוט: משום דצדיקה היא רק 'איסור' לגרשה בע"כ, אצל אינו מטיל 'פסול' על הגט, וכדקלמן].

ומעתה, תמה אני על הכותב דין, דמאי שייטא מזה לנ"ד, שרחוקים זה מזה יותר מרחוק מזרח ממערב. דהלא 'כפיית הצעל', מטיל על הגט 'פסול' גמור מה"ת, והאשה נשארת 'אשת איש', וצנייה מן השני 'ממזרים'. בשא"ב 'כפיית האשה', לא נאסרה רק מתקנת רגמ"ה, ואינו מטיל 'פסול' על הגט, וכמבואר ברמ"א (אה"ע סי' קי"ט, ס"א). והגם שד"ז פשוט לכל צד צי רב דחד יומא, מ"מ אציין לאבני האפור (ח"ב, נושא האפור סי' ג', אות ז') שכ"כ בפשיטות. [אלא דכתלמיד נאמן] לרבו, כתב דברים אלו, כי חפץ צ'צרכה' ותרחק ממנו, דגם איהו לא הרגיש בהפרכת הדמיון שבין שני הנידונים, ואם 'רבי לא שנה, ר"ח מניין לו'. ואם אכן ידע מחילוק זה, אלא שבעט בזה, מחמת שדעתו מורעל מרעיון ה'ריפורמי' ד'שויון זכויות לנשים', הרי זו קשה מן הראשונה. ובין כך: [אם 'מכחיש' חילוק זה ח"ו], ובין כך: [אם 'לא ידע' החילוק], הגד השוה שבשניהם: שאסור לו להגות דיעה דדינים אלו. בבמו שהזהירו חז"ל (קידושין ו' ע"א, ו"ג ע"א): כל מי שאינו יודע צטיצ גיטין וקידושין, לא יהא לו עסק עמהן, וקשין לעולם יותר מדור המבול, וכן נפסק להלכה בשו"ע (אה"ע סי' מ"ט, ס"ג), וד"ב.

ראיה נוסף שצדיק דאיך יתכן שמעלים עיניו מדברי הבעי חיי דאף בהודעה בחוסר גבולא אסור לכופו טרם המתנת עשר שנים

(כה). **ואדרבה**, אף יותר מזה יש דברים צגו, דמדצרי החו"ש שם (ח"א, סי' א')

הנ"ל. יש ראיה לדצרינו: דנוסח לשונו (בח"ב, סי' קי"ב) נודיף, דהרי הוא מציין ומציא מלשון הבעי חיי (אה"ע, סוס"י כ"ג) וכנ"ל (אות כ"ג). ושם הנידון משאלת 'כפיית הצעל', מי שהודה שאין לו גבולא. ולבמרות ש"פ שורת הדין, מותר לכופו צשוטין לגרש צכה"ג, [עכ"פ כשהיא

לא מוזכר בשו"ע (סי' קי"ט, ס"ו), אדרבה המוזכר פסק שם: **דיכול לגרשה בלא דעתה**, ורק הרמ"א (שם) מציאה. עב"ז מסיים: **אלא דמצינו לכמה רבני האחרונים, אשר חששו 'להחמיר' נגד פסק מרן**, [ד'לחומרא' גם הספרים חוששין לדעת הרמ"א]. ורואה אנכי בספרי הפוסקים, שלענין לישא אחרת הורו הימר בשופי, ולענין לגרשה בע"כ חשו שלא להחמיר. ובן אנו רואין מעשים בכל יום... **תקנת חרמ"ה: שלא יגרשנה בע"כ היא יותר תקיפה..** מצינו טוב טעם, להחמיר בתקנה זאת: **שלא יגרשנה בע"כ, יותר מתקנת: שלא לישא שתי נשים..** עכ"ל. ובמסיק: **שלא יגרשנה בע"כ, רק ישא אחרת עליה, עי"ש.**

ולבאורה קשה מאוד, הרי נידון זה קל הרבה יותר מן הנידון שצבי' א', דשם הרי ה'מוס' שעיניה קטנות ומדלפות, ואין לה ריסי עינים, שצבילה רנה בעל לגרשה. בבר' היו זה טרם שנתארסה לו, אלא שטוען שהצטיחו לו: שזה יחלוף ותתפרא לאחר זמן קצר, עי"ש, משא"כ בנידון שצבי' ז', נחלתה מהלידה ונסתפחה שדהו. וא"כ איך יתכן, דבזה החמיר: שלא לגרשה בע"כ [לעולם], רק ישא אחרת עליה, ואילו שם שהמוס צעיניה היו זה מקודם, אכן הקיל לגרשה בע"כ 'אחר זמן', וצ"ע.

הלכה בדבריו האחרונים של החו"ש דאף האשה אסור לבוא מחמת החלפת זמן וכשי"ב הבעל

(בז). **א"ר** עכ"ל, דדבריו שצבי' ז' היו 'חזרה' מדבריו שצבי' א', דהרי 'כללי' גדול מ'כללי הוראה' והכרעה' אית לן צכה"ג: דכל היכא שהפוסק סותר עצמו ממקום אחד למשנהו, 'הלכה כדבריו האחרונים'. ובמקור הנחה זו, הוא: [א] מגמרא (פסחים פ"ח, ע"א. חגיגה ב', ע"א. כתובות ס"ד, ע"א. ע"ז נ"ה, ע"ב. ערכין ב', ע"ב): **לא קשיא, כאן כמשנה ראשונה, ופי' רש"י: קודם שחזרו, כאן כמשנה אחרונה, [לאחר שחזרו והודו], וכ"ה בגמרא (כתובות מ"ח, ע"ב): לאפוקי ממשנה ראשונה, ע"ש. וב"ב [ב] בית יוסף (שו"ת דיני יבוס וחליה, סי' ד'), [ג] אור זרוע (ח"ג, ב"מ סי' קמ"א), [ד] אורחות חיים (לוגל, ה' קריה"ט, ס"ה), [ה] דרב"ז (ח"א, סוסי' רנ"ט). וב"ב [ו] שבות יעקב (ח"א, סי' קס"ד), [ז] חת"ם (יו"ד, סי' קל"ז, ד"ה והנה. ואה"ע ח"א, סי' א' ד"ה הנה), [ח] פרי מגדים (יו"ד סי' ע"ו, מש"ז סק"א), [ט] ויקרא אברהם (אה"ע, סי' ד'), [י] זבחי צדק (חור"מ, סי' ג'), [יא] שרי חמד (כללי הפוסקים סי' ט"ו, אומיות: י"ד, וי"ז), [יב] יש מאין (סי' כ"ב, ד"ה וכן), [יג] אגר"מ (אור"ח ח"א, סי' קכ"ב, ד"ה והמחבר), עי"ש.**

[דחמיר טובא מכפיית האשה וכנ"ל (שם)] על סמך טענת 'מאס' עלי' בעלמא: דרי בהמתנת י"ח חודש, תוכ"ד משהזכיר גם שם דברי הבעי חיי: שכתב: אף בהודה שאין לו גבו"א, ג"כ אסור לכופ טרם המתנת 'עשר שנים', יניצא בארעא וגיוורא בשמי שמיא, וצ"ג. **דבשלמא** מש"כ בחו"ש (ח"א, סי' א') לאחר שהציא דברי הבעי חיי: **ישתדלו לרחק באופן שתקבל גיטה, בכל מיני כפיה, וכל מיני ריזוי עד שיתרלו, נחא, דהרי שם מיירי מ'כפיית האשה', והו' ס"ל: דצכה"ג גם הבעי חיי יודה שא"צ להמתין י' שנים. אבל בחו"ש (ח"ב, סי' קי"ב) דמיירי מ'כפיית הצעל' רק על יסוד 'קטנות' [מאס' עלי'], איך התייר 'לכופ' תיכף אחר י"ח חודש. בו בזמן דאף ב'חוסר גבו"א שהודה צה', אין לכופ טרם כלות י' שנים, [דכאן אסור לכופ 'לעולם' וכדלקמן (אומיות: מ"א, ומ"ב)], וצ"ג.**

ומה גם, דלא ייתכן בשו"א שגאון ולדיק זה יכתוב בקוצר אמרים, ומ'סבירא' בעלמא, להיפך הגמור מדברי כל הראשונים המפורשים [וכדלקמן (אומיות: מ"א, ומ"ב)], שלא כדרכו בקודש: להאריך ולפרש הכל בטוטו"ד עם ראיות ונימוקים. **א"ו** ברור, דהחו"ש (ח"ב, סי' קי"ב) לא כתב כן מעולם, אלא כלפי 'כפיית האשה' [על יסוד טענת הצעל' 'מאוסה עלי'], ולא כלפי 'כפיית הצעל' צכה"ג: על יסוד טענתה עליו 'מאס' עלי'. **אלא** שבאו פרושים, מי שנלקו ברעיון הכוזב ד'שיון זכיות לנשים' והכניסו צדק האחרון בשורה האחרון שצספרו [שנדפס לאחר פטירתו] מלת 'לכופס' בזיוף עי"ש, ופ"ב.

החו"ש חזר אף מן חיתירו לבוא את האשה לאחר החלפת זמן

(ב). **ויירתר**, מזה ברור, דאף מש"כ בחיים ושלום (ח"א, סי' א') כלפי 'כפיה דידה': דאם עבר זמן ולא הועיל כלום, אזי ישתדלו לרחק באופן שתקבל גיטה, בכל מיני 'כפיה', וכל מיני ריזוי עד שיתרלו וכנ"ל (אות כ"ג). **אם** כוונתו ל'כפיה' ממש, עכ"ל דחזר בו מהיתר זה, דהרי כתב להלן (ח"א, סי' ז'): **באשה שמתוך קישוי הלידה נתקלקלו חדרי בטנה, ומ"ר מטפטפין ממנה צלי הרף, והצעל נמאס ממנה מחמת ריח רע שנגרם מזה.**

ולאחר אריכות גדול מסיק, דהגם דמעיקר הדין היה מקום להחמיר לכופה לקבל גט, וצפרט הספרדים שקבלו עליהם פסקי המחבר, ובשו"ע (סי' א'), ס"י לא מוזכר רק תקנת ר"ג: ד'שלא לישא שתי נשים'. ואילו תקנת תקנת ר"ג: ד'שלא לגרש אשתו בעל כרחיה',

מ'אמ' על'י, על יסוד 'החלפת זמן' בפירוד. על כרחך ש[תיבת 'לכופס'] הוכנס לשם בזיוף, ע"י איזה פוקר שהיה מעורב בעסק הדפסת הספר, עד כאן תוכן דברי.

ועל זה הגיב הכותב (שם, עמ' תממ"ד) בזה"ל: נעלם מעיני צעל הקונטרס הנ"ל, שהגרט"פ גופיה כתב תקנה זו... [גם] בתשובה אחרת (מ"ב, ס' ל"ה), לגבי איש שחלה בחולי נכפה, אחר שהציג מחלוקת אם כופין להוציאו, כתב [החיים ושלום] בזה"ל:

ולענין הלכה למעשה, נראה דאם האשה אינה יכולה לסבול הצער הזה, וכבר נתפרדו זה מזה זמן רב, ונאלצו לקרצן, ואינה שומעת, כי אינה יכולה לסבול. כי בלא"ה כו"ע מודו: דאפילו למ"ד דאין כופין לאיש לגרש, מ"מ אין כופין אותה להיות יושבת עם צעלה, וכיון שכן, 'כל שעבר שנה אחת תמימה, ולמרצה שתי שנים, אזי נראה דכופין אותו לגרש'. דאיכא תרמי, לאיש: שלא יוכל לעמוד בלא אשה, דאפשר שימצא אחרת שיכולה לסבול צער זה, ולא יהיה עומד בלא אשה. וגם האשה עצמה, מדינא אינה יכולה לעמוד בלא איש וכמש"כ מהרד"ך, וכש"כ כשהיא ילדה, דחיישין דילמא נפיק מיניה חורבה, צהימה אסורה בצבלי העיגון.. ובש"ב שהחיוצ מוטל על כל דיני ישראל, להקל בזה, כדי שלא יאלצו לדי תקלה מצ' נדדים, מצד האיש ומצד האשה, צהימס אסורים בצבלי העיגון על מגן צלי תקוה עכ"ל [החיים ושלום (מ"ב, ס' ל"ה)], עכ"ל הכותב דגן.

מענה:

שם מיירי מבעל חולי נכפה שיש מחלוקת שקול בשו"ע אם מותר לכופו, ואין שום ראייה מזה למורדת דמ"ע שהכפיה אסור ע"פ הסכמת רוב מנין ובנין והשו"ע ונו"ב

(כמ). **בבר** נשאלתי מדברי החו"ש הללו, וכתבתי בקונטרס מלחמת אש דת (משע"ה, ענף ז' אות ט"ו) בקוצר אמרים, להבהיר ולסלק הטעות בהשוואת שני נידונים אלו וכדלקמן. והכותב דגן, כנראה שדורש 'ונעלם ונעלם, מרי זמני' (שזעזע ד', ע"ב), ומעיד על עצמו חוזר ושוב [גם ב'קושיא' זו כמו בהקדמות]: **שידיעת צית רצו, לאו שמה ידיעה** (שזעזע ה', ע"א), דחסר לו היסודות הכי פשוטים בדיני 'מעושה', ומבלי דעת ידבר לתלות קלקלתו באחרים. וזהו אות גם על 'חסרון יראת חטא', כי מי שהוא דחיל חטאין, לא

וב"ב [יב] אות ברית (קונין מר"י, הלכות מילה ס' רס"ו, ס"ה סק"י) כלפי סתירה בדברי רצו החת"ס צוה"ל: ומה ששנה בזקנותו הוא העיקר, עכ"ל. וב"ב [יג] בית יוסף חדש (דף ק' ע"ב טור א', ד"ה וגם) וז"ל: וגם זה לדעת, כי כן קבלנו מרבינו החת"ס זיע"א, לילך ממיד אחרי דבריו האחרונים, ולא אחרי הראשונים, [רק] אחרי סוף דעתו, וכן מסתבר מטעם 'הלכה כצמח"א' (מור"מ ס' כ"ה). על כן, עיקר תמכתי יותר, על דבריו הקדושים אשר כתב צענין חדר"ג, שנה א' קודם שעלה לשמים, יותר מאשר כתב לפני כמה שנים. וזה יהיה לך כלל גדול בכל תשובותיו ופסקיו: 'אחרון אחרון חזי' ויומא קגריס, עכ"ל. וא"ב פשוט, דאין הלכה כמש"כ החו"ש (מ"א, ס' א', שנת מר"י): דמותר לכופה לאחר העברת זמן, אלא כמש"כ אה"כ (ס' ז', שנת מר"י): דאסור לכופה [לעולם].

בקיצור, לא רק זו: שאין שום ראייה ממה שהחו"ש התיר: 'לכופ את האשה' לקבל גמ מחמת טענת 'מומים' לאחר 'החלפת זמן' בעיגון. באילו דה"ה שמותר 'לכופ' גם את האיש' על מתן גמ, מחמת טענת 'קטמות' בעלמא [מורדת דמאים עלי], מכח 'החלפת זמן' בפירוד. דהרי שאני 'כפיית האשה' לקבל גמ, דליכא בזה משום פסול ד'מעושה' מה"ת, דהוי רק 'איסור דרבנן' מתקנת ר"ג: שלא לגרשה בעל כרחא. משא"כ 'כפיית האיש' לגרש, אכן מטיל על הגט הפסול ד'מעושה' מה"ת, המשאיר את האשה 'אשת איש' ובניה מן השני 'ממזרים'. אלא אף זו: דאפילו ממה שהתיר החו"ש 'כפיית האשה' לאחר 'החלפת זמן' על יסוד מומים שבה, ג"כ חזר בו מזה ולבסוף לא התיר רק לישא אחרת עליה. וא"כ בש"כ, דאסור 'לכופ את האשה להתגרש' בשביל 'קטמות', מכח החלפת זמן בפירוד. וק"ו, דליכא שום הו"א: שיכולים להתיר 'לכופ את האיש לגרש' אשתו ה'מורדת דמ"ע' מחמת 'קטמות', על יסוד 'החלפת זמן' לבד, וזפו"ב.

טענה ד

הלא כתב כן בחיים ושלום ח"ב באמצע הספר (ס' ל"ח): שיש לכופ הבעל לגרש לאחר זמן של פירוד, ולא רק בדף האחרון

(כח). **והנה**, על מה שכתבתי בקונטרס כפיית מאסר (ס' ז', ענף ד', אות מ'), שדברי החיים ושלום (מ"ב, ס' ק"צ) [בדף האחרון של הספר] המוזרים הללו: באילו שאפשר להתיר לכופ לגרש על טענת

ועב"ז הו"ל החלטת כל הפוסקים: שאין כופין אותו לגרשה, [למרות שגם אותה אין כופין לשב עמו וכנ"ל]. הרי ללא חשן להטענה: דאין תכלית להניחם כן, וגם לא להחשש: דזהויותם גלמודים יחטאו. דהתשובה ע"ז, כזר כתב רבינו הרא"ש (כתובות פ"א, ס' ל"ה) בלשון ברור מאוד: **מוטב שצנות ישראל הרעות** [כלומר ה'מורדות'] **יוסיפו רעה על רעתן, ואל ירצו ממזרים בישראל**, עכ"ל, והוצא צמוד (ס' ע"ז) ומהרש"ל (ס' ס"ט), ע"ש. ובעי"ז כתב הרא"ש (כלל מ"ג, ס' ח'): **תוותר אלמנות חיות כל ימיהן, וכי בשביל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה, ונתנה עיניה באחר, ונפלה צו יותר מצעל נעוריה, נשלים תאוותה, ונכוף האיש שהוא אוהב אשת נעוריו, שיגרשנה, ח"ו לשום דין לדון כן, עכ"ל.**

ל"ש להחמיר לבוא מחמת איסור אחר, תוך כדי להקל בהפסול דגט מעושה ואיסור אשת איש וחורבא דממזרות'

(לא). **והסבר** הדבר פשוט, ע"פ ה'כללי' הגדול שהשרישו לנו גדולי הפוסקים, ה"ה:

מהריב"ל (ח"ב, ס' ו'. וס"ג, ס' ז"ב), תורת אמת (למהר"א ששון, ס' קכ"ג), והר"י לבית הלוי, (ס' קכ"ג), הוצא בבב"א (ס' קנ"ד, הגה"ט אות ע"ט), והב"ש (ס' י"א, סק"ד) הביאה להלכה. **דבב"ל** הנוגע אף רק לשאלת 'מיוצב גט' [צ'דיבור' בעלמא], וכש"כ בהנוגע לשאלת 'היתר כפיה' לגרש, הצנוי על היסוד ד'הנלה מאיסור אחר'.

[ובבב"ד, החשש: דכשיצאו גלמוד יחטאו], ל"ש להחמיר מנא אחד כשיצא מזה קולא מנא השני, וז"ל: **בדינים הללו, לא שייך להלך אחר המחמיר** [לחייבם להגרש, וכש"כ לכופם על גט], **כי יש [צוה גס] נא לקולא: לכופ על הגט, לכן יש להלך אחר רוב הדיעות**, עכ"ל ע"ש.

[דהרי 'כלל' אית לן: **דכל דין שאתה דן תחלמו להחמיר, וסופו להקל, אינו דין** (פסחים כ"ז, ע"ב. וסוכה ל"ו, ע"ב), וכש"כ בהנוגע להתרת ערוה החמורה ד'אשת איש']. וביון ד'לרוב מנין וצנין' אסור לכופו לגרש מורדת דמ"ע, דזה מצטל חלות הגט אף צדיעצד וכנ"ל (אות כ"ט), אין שום הו"א, שנוכל להקל צוה, מחמת תיקון 'חשש איסור' שנמא השני: ד'חולי תזנה'. וזהו מלכד, דהלל אס תתגרש בגט פסול, הרי 'תזנה צודאי' [צהיתר מסולף], ואין ספק מוציא מידי ודאי. [נחזור לענייננו]:

ומעתה הרי יפלא מאוד, דאין התיר החו"ש לכופ צעל שיש לו חו"ג, לאחר י"ח חדשים של פירוד, על יסוד הטעמים: ש'אין תכלית צוה, וגם ש'יש

ירחיב להתייצב עצמו כהוגה דעות בדינים חמורים הללו, מבלי ידיעת יסודות העקריים שבוה. ודין גרמא, שמקרב ומדמה לאחדים, את הרחוקים זה מזה מן הקצה אל הקצה, יותר מרחוק מזרח ממערב.

דהרי שם מייירי, מצעל שיש לו חולי נופל, שיש צוה מחלוקת בין המרדכי (כתובות, רמז ר"א) דס"ל דאין כופין ע"ז, ולצין הרא"ש (כלל מ"ג, ס' א') דס"ל דכופין ע"ז, והרמ"א (אה"ע ס' קנ"ד, ס"ה) מציא שני הדיעות, ולא הכריע, ע"ש. **וא"ב** מה דמות יערוך מזה ל'מורדת דמ"ע', דהוי הלכה פסוקה ע"פ רוב מנין וצנין של הראשונים, צירוף סתימת השו"ע ונו"ב: דאין כופין, וכמזכיר בקונטרס בפיית מאסר (ס' ז', ענף ז'). **ואף** צדיעצד לא מהני הכפיה צוה, וכמזכיר הדק היטב בקונטרס מלחמת אש דת (ענף י"ד), ע"ש. **ואיך** אפשר להעלות על הדעת, שהחו"ש יחליט בקיצור נמרץ [שלא כדרכו בקודש]: דענא 'החלפת י"ח חודש', יש צרכה להתיר לכופו אף לכתחלה. בו צומן שכל הראשונים כתבו להדיא להיפך מדבריו: **שיכול לעגנה לעולם, וליכל ימי חייה** וכלקמן (אותיות: מ"א, ומ"ב), ע"ש.

בחילוק זה יתיישב תמוה גדולה על דבריו

(ל). **ובזה** יתיישב, תמיהה העולה על הדעת לפוס ריהטא, על מש"כ החו"ש (שם), דיש להקל לכופו אחר פירוד של י"ח חודש: **משום דכלא"ה אינה חייבת לישב עמו, וא"כ אין תכלית להניחם בפירוד, וצפרט דיש חשש שיחטאו וכנ"ל** (אות כ"ח), ע"ש. **ולבאור**ה יפלא, דאי משום הא לא איריא, דהלל כן ממש חזין גס צ'מורדת דמ"ע', דלמרות דגס התם הוי הלכתא רווחת: **דאם** יש לה אמתלא מצוררת על מאיסותה צו, אין מחייבין אותה להיות עמו. **דב"ב**: [א] מהר"ם מר"ב (ד"פ, ס' מתקמ"ו), [ב] מרדכי (כתובות, רמז קפ"ו), [ג] רא"ש (כלל מ"ג, ס' י"ד), [ד] מור (ס' ע"ז), [ה] ר"ן (ס' י"ג), [ו] מהרי"ל (חדשות, ס' קפ"ט), [ז] רשב"ש (ס' ע"ה, ו"ג), [ח] מהרי"ק (חדשות, ס' כ"ג), [ט] שו"ע (ס' קנ"ד, ס"ד), [י] רמ"א (ס' ע"ז, ס"ג, ס' קי"ז, ס"א, ס' קנ"ד, ס"ד, ה', ו'. שו"ת, ס' ל"ו), [יא] רדב"ז (ח"ד, ס' ר"פ), [יב] מהרש"ל (ס' מ"א, וס"ט), [יג] לבוש (ס' ע"ז, ס"ג), [יד] מהר"ם לובלין (ס' מ"ח), [טו] באר שבע (ס' ס"א), [טז] מהריט"ן (חדשות, ס' ל"ו), [יז] סדרא"ו (ס' י"ג, ד"ה והלוט), [יח] נודבי (תניינא, ס' ז'), [יט] שבט הלוי (ח"ה ס' כ"ז, שאלה ז'), ועוד.

וא"ב איך יתכן, דזשאלת 'כפיית הצעל' [מטעם זה גופא: שסובל צחו"ג], דחמיר טובא מכפיית האשה וכנ"ל (אות כ"ד). הוא מחליט בקיצור, צתשובה שאינו מכיל רק שלישיית הדף (כ"ד שורות): שמותר לכופו לגרש, לאחר פירוד של שנה אחת או שנתיים וכנ"ל (אות כ"ח). ולא זכר שר, שזהו להיפך מדברי הרא"ש (כלל מ"ב, סי' א') [מש"כ צענין זה גופא כלפי לכוף על 'חוי"ג']: דצשו"א א"א להחמיר צכפיה דידה שע"ז, יותר מצכפיה דידה ע"ז. ועי' ב"י (סי' ל"ח, ד"ה ומ"ש אצל), ומהרש"ם (ח"א, סי' כ"א, ח"ב, השמטות לסי' נ"ט, וח"ו סי' קנ"ט, ד"ה והנה צ"ח): דר"ג אף לא 'השוה' אותם, ואיך יעלה על הדעת: שיתכן אף להגביר את כוחה בזה יותר מכוחו, הלא דבר היא.

(ג). **שצ"ר** והוא העיקר, דהנני מוסיף להפליא הפלא ופלא, דאיך לאחר שהציא המחלוקת שהוצא צרמ"א (סי' קנ"ד, ס"ה): אם מותר לכוף לגרש על סמך היות לו חו"ג, הוא מסיק: דמותר לכופו אחר שנה או שנתיים של פירוד. איך יתכן, שהעלים עינו מדברי רמ"א (שם, סכ"א) מש"כ צס"א רא"ש וטור: דצכל מקום שיש מחלוקת אם מותר לכוף, אסור לכוף. וז"ל: **וכיון דאיכא פלוגתא דרצותא, ראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים, שלא יהא הגט מעושה עכ"ל**. הדרי לנו, ששפתי הרמ"א צרור מללו: דצכל מקום שיש מחלוקת צהיתר הכפיה, אסור לכוף, זאת אומרת סתמא כפירושה: דאסור לכוף 'לעולם', אפילו לאחר החלפת זמן רב. דז"ל צת"ר טעמא: דעלינו לחוש מחומר החשש ד'מעושה', וזה הרי לא יחליף ולא ישתנה ע"י החלפת זמן.

ובש"ב, דלפי מה הבאנו לעיל (אות ל', מקור י') דרמ"א הוא אחד מן המון הפוסקים, שכתבו להדיא: דצכל כה"ג שאין כופין אותו לגרש: גם אותה אין מחייבין ליטע עמו. הדרי מוצן מאליו, דכל היכא שהוא פוסק: דאסור לכופו לגרש, הר"ז כמפורש יוצא: דהחלפת זמן צמצצ של 'פירוד' אינו משנה כלום. וא"ב, איך יתכן שהחוי"ש (ח"ב, סי' ל"ה) יתיר לכוף צעל שסובל מחוי"ג, צקוצר אמרים [צשורות שמים שהן ארבע]: לאחר שנה או שנתיים של פירוד. מבב"י להצביר ולפרש, דעל איזה יסוד יצא להקל נגד פסק מפורש של הרמ"א: דאסור לכוף צמקום מחלוקת הפוסקים. מזה שאין דרכו צכך צכל פסקיו, שיראתו הקודמת לחכמתו, מצצצ מצין כל השיטין מכל דבריו. ובו צומן, דאיהו גופיה החמיר (שם, סי' ק"ט) כלפי 'כפיית האשה': שלא לכופה להתגרש מחמת מוס

חשש תקלת חטא'. בו צומן דחוינן צרור, דטעמים הללו לא הועילו כלום: שנוכל להקל מחמתם לכוף לגרש 'מורדת דמ"ע'. אבל ע"פ חילוק הפשוט הנ"ל (אות כ"ט) שפיר יוצן, דשאני צעל שיש לו 'חולי נופל', צס"א יש מחלוקת שקול צרמ"א צהיתר הכפיה, ולכן הקיל לאחר פירוד של זמן ארוך, מכח חשש תקלה, משא"כ צ'מורדת דמ"ע' שאני וכנ"ל, וא"ש. בקיצור, הדמיון של הכותב דנן: מ'חולי נופל' ל'מורדת' הוא טעות עצום ויסודי, המופרך מכל ה'כללים' הכי יסודיים ופשוטים בדינים אלו, וד"ב.

רגל"ד דגם בחיים ושלום (ח"ב, סי' ל"ח) שלטו ידי זרים

באמור לעיל (אות כ"ט): דחילוק זה בין שני הנידונים שבחיים ושלום (ח"ב, סימנים: ל"ה, וק"צ) כבר כתבתי בקונטרס מלחמת אש דת (משע"ה), ע"ש. אבל בעת, לאחר התבוננות מקיף בזה מכל הצדדין, נראה: דבכשנצרך כמה תמיהות מה שיש לעמוד על תשובה זו שבחו"ש (ח"ב, סי' ל"ה) [שנדרפס לאחר פטירת הגהמ"ח], כולם מורים באצבע שידי זרים שלטו גם בה, וניחוזי אנן:

(ב). **ראשית**, דמאוד יפלא על קיצור לשונו צפתרון שאלה חמורה זו, [אם מותר לכוף לגרש מי שיש לו חו"ג], הנוגע להתרת 'אשת איש' לעלמא, ולריצוי 'ממזרים' צישראל. שלא כתצ לצאר דצרי מכל הצדדין, וכדרכו צקודש צשאר תשובותיו להאריך צמתק לשונו, רק הציא צקינור שני הדיעות צרמ"א, ומחליט: דלאחר שנה או שנתיים של פירוד, יכופו אותו לגרש, וחסל. והלא עיינו רואות, דאף צכ"מ שדן רק על שאלת 'כפיית האשה' לקצל גט, האריך לצאר היטצ כל הצדדים וידי צדדים, הגם שאין צזה חשש התרת 'אשת איש', רק תקנת רגמ"ה וכנ"ל (אות כ"ד). **במו**: צשאלת כפייתה מחמת 'מוס צעיניה', שמאריך (ח"א, סי' א') כ"ד דפ"ס, [ושם מתיר לכופה אחר החלפת זמן צעיגונו וכנ"ל (אות כ"ג)]. ובן כלפי כפייתה מחמת 'ווצ מ"ר', האריך (שם, סי' ו') י' דפ"ס, [ולצסוף אינו מתיר לכופה לעולם, רק לישא אחרת, דחזר מן התירו לכופה אחר זמן של פירוד, וכנ"ל (אות כ"ו)].

ולא עוד, אלא דגם כלפי כפייתה מחמת 'חוי"ג' [שנולד צה לאחר הנישואין], האריך צנו (ח"ב, סי' ק"ט) ו' דפ"ס, ולצסוף אינו מתיר לכופה [לעולם], רק לישא אחרת עליה. ובצורה שם 'הסכמת' הגהמ"ח [שנת תרכ"ו] שנה אחת טרם פטירתו] על פסק זה, [מה שג"ז מורה צאצצ, שחזר מהתירו (ח"א, סי' א'), וכנ"ל (אות כ"ו)].

מי שסילף את דבריו (שם, סי' קי"ז) בדרך האחרון, הוא סילף גם את דבריו שבכאן (סי' ל"ה), וז"פ.

ע"פ 'כללי הוראה' ודאי ברור דלהלכה אסור לכופו כלל על חו"צ

לה). **והשתא** דאתית להכי, אמינא ליתר שאת ולרווחא דמילתא, בכדי לסתום פיות המתעקשים. **דאף** אם מושהו ימאן מלקבל את דבריו הנ"ל (אומיות: ל"ז - ל"ד): ד[גם] דברי החיים ושלום (שם צח"צ, סי' ל"ה) נודייפו, ויתעקש לומר דאכן יצא ד"ז מקולמסו, שיש להתיר לכופו בחו"ג, לאחר פירוד של שנה או שנתיים. **מ"מ** אף אי הוי יהיבנא ליה כדבריו [מה שז"א וכנ"ל], זה מיהא ברור, דעל פי 'כללי הוראה' והכרעה, המסורין לנו מגדולי הפוסקים אשר מפיחם אנו חיים ומימיהם אנו שותין. **ודאי** אתיא: דלהלכה ולמעשה פשיטא, דאסור לכופו בעל הסובל מ'חו"צ' שיגרש את אשתו, אף לא לאחר החלפת זמן רב, וזהו מבח כמה טעמים, ואלו הן:

ראשית, מכח הטעם הפשוט והמוצן, דכן יוצא ברור ע"פ פסק הרמ"א [מה שהחוט"ש לא הזכיר את דבריו] להדיא: **דבב"ל** מקום שיש מחלוקת הפוסקים בהיתר כפיה, [וכצנ"ד דהרמ"א הביא בזה, המחלוקת שבין הרא"ש והמרדכי ולא הכריע ציניהם וכנ"ל (אות כ"ט)]. **ודאי** דלהלכה, אסור לכופו צנ"ג צהחלט, וכיון שכן פשוט דבזה נכלל: דאף לאחר 'החלפת זמן רב' ג"כ אסור לכופו וכנ"ל (אות ל"ג, ד"ה וכש"כ), וז"פ ואינו סובל אריכות. **שנית**, דאף לולא דברי הרמ"א הנ"ל ג"כ דינא הכי, ע"פ ה'כללי' שהשרישו לנו גדולי הפוסקים: דכל כפיה שנעשה במקום שיש 'מחלוקת הפוסקים' בהיתירה. **היא** פסולה מעצמה לכו"ע אף 'צדיעצד', מכח דין 'קיס לי' וכמצואר הדק היטב צקונטרס בפיית מאסר (סי' ט', עקף ג'). **ואף** אלפי ספיקות לא יועילו להכשירה, וכמצואר בארוכה צקונטרס מלחמת **אש דת** (עקף י"ג), ע"ש.

ושלישית, דכש"כ וק"ו לדעת החתם סופר (מ"א, סי' קט"ז), והחזון איש (סי' צ"ט אות א'), ד"ה כח עוד), אף בלי 'קיס לי': **דב"ל** שכפו במקום שיש 'מחלוקת הפוסקים' בהיתירה, הגט פסול וצטל אף צדיעצד, צמורת 'ודאי' ולא רק מספק. **אי** משום, דצנ"ג חסר לנו הצירור: שהצטל הסכים צפניומיותו לגרש, וכדברי החת"ס (שם) [ודבריו אינם תלויין צ'קיס לי', וכמש"כ צקונטרס מלחמת **אש דת** (עקף י"ג, אות י"ג),

זה גופא ד'חו"צ', ולא התיר לכופה אף צהחלפת זמן רב, למרות דליכא צדידה משום חשש 'מעושה'. **איך** יתכן, צצדידה אכן התיר לכופו אחר פירוד של שנה או שנתיים, צצטל מוס זה גופא. **להיפך** מדברי הרא"ש (כלל מ"ב, סי' א') [צענין זה גופא כלפי 'חו"צ']: דא"ל להחמיר צכפיה דידה יותר מצדידה, וכנ"ל (אות ל"ז), אתמהא.

לד). **ושלישית**, דבר מן כל דין ודין יפלא, דאין יתכן שהתעלם כליל מדברי הבעי חיי (סי' כ"ד) [צצעל שהודה: שאין לו צצו"א]. **דבסיק**: דח"ו לכופו לגרש טרם כלות המחנת עשר שנים, צו צומן שראה את דבריו, דהרי מצאו צחו"ש (מ"א, סי' א') וכנ"ל (אות כ"ג), וגם מציין עליה כאן. **לברות** דהתם צחוטר צצו"א, קל טובא מנ"ד ד'חו"צ', דמעיקר הדין היה מותר לכופו צכשמודה שא"ל צצו"א מיד. **דהרי** הוא 'מעגנה' ע"ז, דהכל יודעין כלה למה נכנסת לחופה, ויש לחוש שחטא צזנות [דהמחלוקת צשו"ע (סי' קנ"ד, ס"ז)], הוא רק כשהצטל מכחישה]. **ועב"ז** החמיר הבעי חיי לאחר ציאור כל השיטות: דמחמת חשש 'מעושה', ומחומר התרת 'אשת איש', אסור לכופו לגרש טרם כלות עשר שנים, וז"ל:

סוף דבר... שאין לכופו לגרש... אלא צהמחנת 'עשר שנים'... וצ"ד שכפו לגרש צחוך זה הזמן, צי דינא דלא דייקו הוא, וגורם להרצות 'ממזרים' צישראל, והגט הוי 'מעושה'. **וראוי** לגדולי הדור, אשר המשרה על שכמם, להמרות צצ"ד ההוא: שלא ליכנס צחגר הזה, ולכופו ליתן 'גט מעושה'... ואם אחר ההתראה, מכופו אומו לגרשה, ומנשא לאחר. **קרוב** הדבר צעיני שאם נישאת **תלא...** וראוי צצ"ד הצדק צצמקומה, להפר עגת ערומים, ולשצר מלחמות עול, ולא **תעשינה ידיהם תושיה**, עכ"ל. **וא"ב** כש"כ וק"ו צ'חו"צ', דאינה 'מעגנה' ממש בזה, ויש מחלוקת בהיתר כפיה בזה, ודאי דאסור לכופו לגרש, אף לאחר המחנת י' שנים. **ואיך** החליט להקל על ד"ע: שמותר לכופו אחר שנה או שנתיים, מצלי להזכיר שם דברי הבעי חיי, וצקוצר אמרים בלי שום ציאור, על אלני מה שהצצטו יסוד ההיתר, שלא כדרכו צכל תשצותיו, וצע"ג.

מב"ל הלין טעמי מוכח ברור, דידי זרים שלטו גם בתשובתו שבחיים ושלום (מ"ב, סי' ל"ה) שגדפם לאחר פטירתו. **דבב"ל** הנראה, לא הדפיסו רק חלק מהתחלת דבריו בהו"א, והשמיטו כל פלפולו וסיום דבריו במסקנתו לאיסור. **דהב"ל** נעשה ע"י אותו 'זיפן' עצמו,

'מעלומות לב' (ח"ב, ה' גיטין סי' א', דף ל"ו), ו'דבר המשפט' (סי' מ"ו, דף קי"ב סוף ע"ב), ו'איש מלניח' (ח"ג, קוני' משפט ולדק סי' ס"ח, אות ז'), אכן הציאו תקנה זו, וסמכו עליה, עכ"ל הכותב דגן.

מענה:

הכותב הזה משקר בדברים גלויים דהרי כל הפוסקים שציין מיירי מ'כפיית האשה לקבל גט' ולא מ'כפיית הבעל ליתן גט'.

לז). **הכותב** דגן, רוצה לטוח את עיני הקוראים' בדברי שקר, שיסברו [מבלי בדקה אחר דבריו], כאילו שיש ממש בדבריו, בו בזמן שלא אמר כלום, כלומר דאף 'כלום' לא אמר. **אלא** שחזוק והכפיל לאשר בזה עוה"פ: את 'חוסר ידיעתו' ביסודות הדינים, והיינו החילוק הפשוט מה שיש בין 'כפיית האשה לקבל גט', ולבין 'כפיית הבעל ליתן גט', (וכדיוצא גם מטענתו הג' הג"ל (אות כ"ג) וכדהסברנו לעיל (אומיות: כ"ד, ול"ב)).

דקרי כל ה'מקורות' בשלשה ספרים הנ"ל, מה שציין כ'פירכא' לדבריי, אף אחד מהם לא מיירי מ'כפיית האיש לגרש. רק כולם מיירי משאלת היתר 'כפיית האשה להתגרש', הבנוי על יסוד טענת הבעל: שהיא 'מאוסה עליו'. **ולא** עוד, אלא דרובן [שנים מהם ה"ה: הדבר המשפט והאיש מצליח לא הביאו כלל דברי החו"ש (ח"ב, סי' קי"ב), רק דבריו (נח"א, סי' א') המתאימים לגידון שלהם: דג"כ מיירי שם מ'כפיית האשה'.] **והתימה** על רבו הנאמ"ן דשבקה להמינותיה, ובמקום שיקנא לכבוד אביו בעל איש מצליח, על מה שכותב דגן מזויף ומעקם את דבריו בשקר. **הוא** מבטיח לו עוד עבור זאת 'ברכות'... ומצרכותיו **אנו למדים מה שהיה לו...** **ואפילו** התעלומות לב, שהוא ה'יחיד' מביניהם שאכן מביא דברי החו"ש (ח"ב, סי' קי"ב), ג"כ לא הביאה רק לענין היתר 'כפיית האשה לקבל גט', וכבנידונו.

באופן, שהכותב דגן [המתיימר: שכל האחרונים מונחים על זכרוננו כ'קופסא'... ועכ"ז] לא מצא שום 'פירכא' על דבריו, והוכרח למכור 'שקר' להקוראים. הרי מזה גופא, מתאשר ומתחזק עוד ביתר שאת, צדקת ההנחה שכתבתי: **דשום פוסק צעולס** [ואף לא 'יחידאה'], **לא הציג דברי החו"ש** (ח"ב, סי' קי"ב) להמיר 'כפיית הצעל על מתן גט למורדת', מחמת החלפת

וללא כמש"כ בקונטרס כפיית מאסר (סי' ט', ענף ג'), עי"ש], והרצה פוסקים הציאו דבריו להלכה, ולא נמנע שום חולק עליו. **וברור**, דהחיים ושלום לא ראה את דברי החתם סופר בזה, מדלא הציאו, [וצלל לא הזכיר אף פעם כלום משו"ת חתם סופר כספרו חיים ושלום על שני חלקיו, שונה מצספר רוח חיים שמציאו חזור ושזן]. **ואי משום:** דכזה"ג יש להכופין דין 'מוזדין', שע"פ הלכה נעשים עי"ז ל'הדיוט'ים' גמורים, מי שכפייתם לא מהני כלל, וכדעת החזו"א (שם) עי"ש, וכפופ"צ להלכה ותל"מ.

טענה ה

הלא דברי החיים ושלום הללו **אכן נתקבלו אצל הפוסקים דהרי מביאים דבריו להלכה**

לז). **והנה**, על מה שכתבתי בקונ' כפיית מאסר (סי' ב', ענף ד', אות ח'), שיש 'רגלים' לדברינו, דמה שנדפס בחיים ושלום (ח"ב, סי' קי"ב): שמותר לכופ לגרש מורדת אחר י"ח חדשים של פירוד, הם תמוהים ומוזרים ודחויים ממבט ההלכה. **ממה** דחוינן דבמשך מאה שנה מעת שנתפרסם דבריו אלו בדפוס (שנת מל"ב), לא הובא זה להלכה בשום פוסק. **ולא** עוד, אלא דאף הפוסקים הספרדיים, ששמעתי דהגה"צ רח"פ מספר זה: חיים ושלום מבררן בפימיהו כל יומא, ג"כ לא הביא אף אחד מהם 'חידוש' זה להלכה אף פעם. **והבאתי** כמה דוגמאות מוכיחות לדברינו, וזה לשוני שם:

ולדוגמאות אחרים: [א] בנו היפה ללב (שמציאו חמשה פעמים). [ב] וכן בנו הויען אברהם (שמציאו י"ד פעמים). [ג] שד"ח (שמציאו ק"מ פעמים). [ד] אבני האפור, ונושא האפור (שמציאו כ"ג פעמים). [ה] תעלומות לב (שמציאו ל"ט פעמים). [ו] איש מצליח (שמציאו כ"א פעמים). [ז] ויחי יוסף (שמציאו ח' פעמים). [ח] ויקח אברהם (שמציאו ז"פ). [ט] רב פעלים (שמציאו ז"פ). [י] שואל ונשאל (שמציאו ו' פעמים). [יא] דבר המשפט (שמציאו ו' פעמים). [יב] סבא קרישא (שמציאו ו' פעמים). [יג] יש מאין (שמציאו ז"פ). **דכולם** היו מביאים הרבה מספר זה וכנ"ל, אבל מ'חידוש' דין זה העלימו עיניהם, ואף אחד מהם לא הביאה. **ונראה** בעליל, דזהו מן הטעם: שדבר זה היה תמוה בעיניהם מאוד, ולא נתקבלה אצלם כלל, עד כאן לשוני שם.

ועי"ז תפס עלי הכותב דגן (שם, דף תממ"ה), וז"ל: **טמו עיניו מראות, שצשלשה מהספרים שהזכיר,**

לאחר י"ח חדשים של פירוד. דזה אינו משום, שהיה הדברים מוזרים ותמוהים בעיניהם [כמו שכתבתי], אלא משום: 'שלא הוצרכו להציאה צנידוניהם... כיון שלא בא להם ידון מה', עכ"ל הכותב דנן. הרי תשובתינו ע"ז:

דניתי ספר אבני האפור, וניחוי דכלל המקומות שדן על 'מורדת דמ"ע': אס יכולין לכוף את בעלה לגרשה. **ואלו** הם: (סי' ע"ו, אומיות: ד', ח' - י', כ' כ"א), וכן **סס** (סי' קנ"ד, אומיות: ה' - י', ט"ו), **ושס** (שו"ת, סי' ב') [למרות שמוכר **סס** (ד"ה איצרא) דברי החו"ש (ח"ב, סי' כ"א)]. **ובן** **סס** (מילואים לסי' ע"ו, אות ג') [צהליל עליה ש"ר שלא מצא לה בתולים, ואח"כ כשחזר מדבריו וציקש ממנה שתחזור אליו, מיאנה בטענת מ"ע, ופקק דאינה חייבת לחזור אללו, אלא דאינו חייב צמזומותיה]. **ובן** **סס** (ח"ב, סי' ע"ו, אומיות: ג', ו', ח'), **ושס** (סי' קס"ו, אות ד') [ציצמה שאינה רוצית לילך אחריה לחליצה, שיש לה דין מורדת, ותשאר עגונה כל ימיה], וכן בנושא האפור (סי' ג', אומיות: ב' - ד'), **ושס** (סי' כ"ט). **בבל** מקומות הללו (כ"ג במספר), הוא דן דדין שאין לכוף לגרש על טענת מ"ע, ועכ"ז לא הציא אף פ"א דברי החו"ש (ח"ב, סי' קי"ב): דלאחר פירוד של י"ח חדשים, אכן כופין אותו לגרשה. וזהו למרות שהוא מוכר ספר חיים ושלום נ"ג פעמים [רוצן רוצן מחלק ב'], וד"צ להפריך את דברי הכותב דנן.

גם מש"כ הכותב דנן (סס): על מה שכתבתי: דנראה בעליל דמשו"ה לא הביא שום פוסק את דברי החיים ושלום (ח"ב, סי' קי"ב): דיש לכוף בעל דמורדת לגרשה, לאחר החלפת י"ח חדשים בפירוד, משום שהיה תמוה בעיניהם, ולא נתקבלו אצלם, עכ"ת דברי. **ותפס** עלי הכותב דנן, דהלא זהו נגד הכלל: דלא אמרינן ד'הלכתא כבתרא', רק כשמביאים דברי הקמא ודוחין את דבריו בראיות ברורות. **אבל** כשאין מוכרינן דבריו, אלא שכותבין אחרת ממנו בסתמא, אנו תולין דמשו"ה לא הביא אותו משום שלא ראו את דבריו, וממילא בכה"ג הוי הלכה בהקדמו, עכ"ת דבריו.

הרי מוצן לכל מי שיש לו מח צקדקדו, שהכותב דנן צחלוס ידבר, ודבריו מופרכין מאליהם, [מצלי שצריך להוכיח כן, אף אס לו היה 'קדמוני'...]. **דהלא** מה שכתבתי: דאין הלכה כמו שנדפס בחו"ש [ציוף], אינו משום: שהצתראים לא הביאוהו, שיהא שייך לומר כטענתו ע"פ 'כלל' הנ"ל. **אלא** דמשום הכי אין הלכה כן, יען

זמן רב צפירוד. עד שבאו אנשי ה'רבנות', והתאחוזו עליה כאילו שמצאוה באיזה 'כתב יד' ישן נושן, שנתגלה להם..

הגהמ"ח עצמו לא ציין לדברים הללו שבחו"ש בספרו רוח חיים (לח). **והשתא** דאמת להכי, הנני להוסיף מיס וקמת, צמה שהרגשתי כעת צמהלך עיוני עוה"פ צסוגיא זו, דיש עוד 'רגל"ד נוסף' לנדקת דברינו: שהגרמ"פ לא כתב היתר זה מעולם. דהנה, הגהמ"ח הגר"ח פאלאני עצמו, צספרו רוח חיים (ח"ב, ע"ס שו"ע אה"ע) [שהוא אסיפת דברי הפוסקים על סדר שו"ע אה"ע, כדוגמת הבנסת הגדולה, ויד אהרן]. **לא** הזכיר שמן מ'חידוש' זה, שנדפס צחיים ושלום (ח"ב, סי' קי"ב): דמותר לכוף לגרש מורדת דמ"ע לאחר החלפת י"ח חודש של פירוד. [ובן לא הזכיר **סס** כלל, גם החידוש מה שנדפס צחיים ושלום (סס, סי' ל"ה): להמיר לכוף בעל חו"ש לאחר החלפת שנה או שנתיים, מה שג"כ נודיף לשם וכנ"ל (אומיות: ל"ב - ל"ד)].

דהמעיי צספרו רוח חיים (ח"ב, סי' ל"ה) הציא שני ה'חידושים' הללו שנדפסו בחו"ש (ח"ב, סי' ל"ה, וקי"ב). **לא** (צסימן ע"ו) שהוא מקור דין מורדת, וגם לא (צסימן קל"ד) שהוא מקור דין 'גט מעושה', וגם לא (צסימן קנ"ד) שהוא מקור דין מי שמותר לכוף לגרש. למרות שהוא מציין **סס** צספרו רוח חיים (סס) חוזר ושז 'מראה מקומות' רבים לדבריו מה שכתב צספרו חו"ש (נ"ח פעמים). **ואדרבה**, **סס** (סימן ע"ו) שהוא עיקר מקור דין 'מורדת דמ"ע', הוא דן (צאות ג'): צאשה שהתקוטטה עם הורי בעלה, והלכה לדור צמק"א, אס יש לה דין 'מורדת', ומציין למש"כ צספר חו"ש (ח"ב, סי' כ"א, וכ"ב). **ואילו** לדבריו הנדפס (סס, סי' קי"ב): דיכולין לכוף לאחר החלפת י"ח חדשים של פירוד, אינו מציין כלל, למרות החידוש הגדול מה שיש צזה. **ומעתה** יש להוסיף לחבל הפוסקים שמניתי לעיל (אות ל"ו): שלא הביאו דבריו הללו: גם 'פוסק' נוסף: דהיינו: 'איהו גופיה', דגם הוא עצמו לא הביא זאת צספרו רוח חיים, וכדרכו להביא צספר זה משם, מדוע... משום שלא כתבה מעולם..

האבני האפור דן כ"ג פעמים בשאלת כפיה על מ"ע ועכ"ז לא הביא אף פ"א דברי החו"ש אלו למרות שמביאה כ"ג פעמים.

גם מש"כ הכותב דנן (סס): דמה שהפוסקים שמניתי לעיל (אות ל"ו) לא הזכירו דברי החיים ושלום (ח"ב, סי' קי"ב): שמותר לכוף לגרש מורדת,

שהדברים מופרכין מאליהם, מאחר שהם היפך דברי כל הראשונים המפורשים: **דמוטר לעגן את המורדת לעולם** [וכדלקמן (אומיות: מ"א, ומ"ז)]. ורק הוספתי כ'רגלים לדבר' שזה מופרך מהלכה: ממה דחזינן דשום פוסק לא הציאה. **ופשוט, דל"ש** לומר זכה"ג: ד'הלכתא כקמאי' יען שהצטרפים לא הפריכו את דבריו [מה שהם מופרכים ועומדים מאליהם], ופז"ז ואינו קובל שום אריכות כלל.

סוף דבר:

ברור מבלי שום ספק דלהלכה ולמעשה אסור לבוף לגרש מורדת אפילו בשחלה זמן רב בהיותם בפירוד, וכל השקו"ט אם החו"ש כתב כן או לא אינו נוגע למעשה

דברי ראשונים המפורשים: שמוטר לעגן המורדת כל ימי חייה

(מא). **ולסיומא** נחוץ להדגיש, כדי להשתמר מן הטעות, שיוכל להשתמע להקורא מכל השקו"ט שבבאן: **כאילו** שפתרון השאלה דנן: אם מותר לבוף לגרש מורדת דמ"ע, לאחר החלפת י"ח חודש בפירוד, או לא. תלוייה ועומדת, באם ההנחה: שדברי החיים ושלוה (מ"ז, ס' קי"ז) מה שנדפס לאחר פטירת הגהמ"ח, הוכנסו שם 'ביוף'. אם השערה זו צודק, או לא. **אבל** זהו טעות עצום ויסודי, דקביעת ההלכה על שאלה זו, אינה תלויה כלל בזה, דפשוט וברור דאף אם אכן כתב כן, ודאי דלא קימ"ל כן להלכה. והטעם פשוט וברור מאוד, ממעל לכל ספק כלשהו, דהרי 'כל' הראשונים כתבו פה אחד להדיא: **דמוטר לעגן מורדת דמאס עלי: 'לעולם' ול'כל ימי חייה'**, בלי שום חולק כלל.

ואלן הם: [א] הראב"ן (כתובות ס"ג ע"א, ד"ה ומשהינן) שכתב: **'קנסינן לזו, [ש]ימירו לצעל לישא אחרת, והיא תשז ומתעגן'**. [ולא נמנע עליו חולקים מפורשים, אדרבה כ"ז מגדולי הראשונים ואחרונים אכן נקטו כוותיה להלכה ולמעשה. **אלא** דאנן גררינן בתר דעת הרמ"א (ס' ע"ז, ס"ז), שהכריע להלכה כמהרי"ק (שורש ס"ג, ענף ד'): שלא ישא אחרת על דעת עמנו, מצלי שיגרשנה מקודם. **בזשום** דחיישינן, שמא יאמר צסקר שמרדה עלי, ויעגנה צנס, וגם יעצור על תקנת רגמ"ה, ולא משום דחיישינן ל'עיוגונה' של ה'מורדת'. **אבל** אם נשא אחרת מצלי לגרשה, קימ"ל דאין מחייבין אותו לגרש שום אחת מהן לעולם, וכמבואר צח"מ (ס' ע"ז, סוס"ק י"ז) וב"ש (שם, סקכ"א, עי"ש)].

(מב). **וב"ב** פסקו [עכ"פ כשאינו נושא אחרת]: [א] **ספר הישר** (לר"ת, מידושים ס' ד'), [ב] **ומהר"ם** (ד"פ, ס' תס"ו), [ג] **וחבמי פרובינציה** (ס' ע"ט, ופ"א) **זוה"ל: 'יעגנה לעולם'** [הוצא [ד] בב"ח (ס' ע"ז)]. [ה] **ומהר"ם ב"ב** (שם, ס' תמקמ"ו) **זוה"ל: 'זהצעל יכול לעגנה'**. [ו] **ושם**, [ז] **ובהג"מ** (אישות פי"ד, הי"ג), [ח] **ורשב"א** (מ"א, ס' תמ"ס) **זוה"ל: 'שהרשות צידו לעגנה'**. [ט] **ומרדכי** (כתובות, רמז קפ"ו) **זוה"ל: 'ומעגנינן לה עד שתמפייס עמו, או עד שיתפייס הוא ליתן גט'**, [הוצא [י] בהג"א (כתובות פ"ה, ס' ל"ה)]. [יא] **ושם** (רמז ר"ט) **זוה"ל: 'אם ירצה, יעגנה לעולם'**. [יב] **ורשב"א** (מ"א, ס' תי"ד) **זוה"ל: 'ואם לא רצה, לא יגרש'**. [יג] **וחבמי פרובינציה** (ס' ע"ז) **זוה"ל: 'מעמוד צמרדה עד יוס מותה'**. [יד] **ושם** (ס' ע"ט) **זוה"ל: 'יושצת עגונה כל ימיה, ואין כופין אותו להוציא... וכן ראוי לדון בכל מקום ובכל זמן'**. [טו] **ושם** (ס' פ') **זוה"ל: 'דודאי הדבר תלוי בצרפן הצעל, ויכול לעכזה שלא יגרשנה כל ימיו, עכ"ל'**.

וב"ב: [טז] **הרא"ש** (כלל מ"ג, ס' א') **זוה"ל: 'ומתעגן ומשז, עד שתמרה להיות עמו'**. [יז] **ושם** (ס' ח') **זוה"ל: 'לא תיצעל לו, ומצורר אלמנות חיות כל ימיה'**. [יח] **ורשב"ש** (ס' תי"ז) **זוה"ל: 'נמתי לו [לצעלה של מורדת] רשות, לילך לדרכו [צלי מתן גט] לכל מקום שירצה, [דק"ל כדעת הראב"ן הנ"ל (מקור א'): דאף לכחילה מותר לו לישא אחרת מצלי לגרשה]**. ועי' [יט] **מבי"ט** (מ"ז, ס' מ"א) **זוה"ל: ומנאמי תשובה למורינו הרב כמהר"ר [כ] יוסף פאסי ז"ל, שהציא תשובה [כא] הרימב"א [ס' מ"ו)], על יצם כהן שקבלה היצמה קידושין מאחר, [ועי"ז פסלה עצמה מייצום, דלאחר שתגרש יהיה אסור להיצם הכהן ליצמה, ויוכרח לחלוץ לה], שכתב דין ליצם הזה: שאין כופין לחלוץ, וצידו לעגנה עכ"ל.. וא"כ מי הוא אשר ימלאנו לבו, לעשות מעשה ולכוף, נגד כל עמודי התורה קמאי וצתראי... כש"כ אנחנו יתמי דיתמי... הדרך הישר והטוב לפני כל איש מהמורים הלכה, שלא להכריח כלל, וצמופלא ממנו אל ידרוש, עכ"ל.**

ובן פסקו: [כב] **הח"מ** (ס' ע"ז, סק"ז) **זוה"ל: 'יכול לעגן המורדת עולמית... ואין כופין אותו להוציאה עולמית'**, עכ"ל. [ופסק כן אפילו אם עבר ונשא אחרת עליה על דעת עמנו מצלי לגרשה]. **וב"ב** [כג] **נחל"י** (מהמ"ד, ח"צ ס' ה', לרעק"א): **דכוונת הח"מ הוא: דיכול לישא אחרת ולעגנה לעולם עי"ש, וכש"כ כשרוצה לחיות**

זמן' שהם בפירוד, אינו מועיל כלום לשנות דין הברור הזה: דאף 'חייב גירושין' ליכא במורדת דמ"ע, וכש"כ וק"ו דליכא הוי אמינא כלל ל'היתר כפיה' ח"ו, דהרי כתבו להדיא: **ליכול לעגנה לעולם**. והיינו טעמא מדוע שכתבו הפוסקים: דהב"ד או אחרים לא יתערבו בזה כלל, כלומר דאין בופין אותה להיות עמו, וגם אין בופין אותו לגרשה. **אלא** מניחים הדבר על דעת עצמם, וממתינים עד שאחד מהם ישנה את דעתהו מעצמהו, או היא: לחזור אליו, או הוא: לגרשה וכנ"ל (אות ז'), עי"ש. [וראה קונטרס מלחמת אש דת (ענף ג, אות ז'), שהפוסקים הדגישו להדיא, דמה שהיא מצהרת: שלא תחזור אצלו לעולם, אינו משנה כלום בזה, עי"ש].

וברור כשמש בצהרים, דלמרות שמוכן לכל: דאם לא יגרשנה לעולם, הרי זה מגדיל החשש: דבהיותה יושבת גלמודה זמן ארוך כ"כ: שתחטא בזנות עם אחרים בעודה 'אשת איש'. ועב"ז חרצו משפטם, דכן ההלכה: דאף 'חייב גירושין' אין כאן, וכש"כ דח"ו 'לכופו לגרש' מחמת הארכת זמן פירודם זמ"ו, וכמוסבר היטב לעיל (אות ז') עי"ש. ובפרט כשיקח בחשבון, דכל פוסקים הג"ל (אות מ"ז), כבר היו כולם אחר תקנת רגמ"ה [שלא ישא שתי נשים]. וא"כ הרי אין מתירין לו ליקח אחרת, טרם שיגרשנה וכנ"ל, [וזולת כשיש לו תביעות עליה, ואכמ"ל]. למרות דעפ"ז נתוסף חשש זה גם כלפי הבעל: דבהיותו גלמוד זמן ארוך כ"כ [עי' מניעת הגט ממנה], שיחטא בזנות. ומדחזינן דעב"ז כתבו להדיא: דאף 'חייב גירושין' אין כאן, וכש"כ וק"ו: דאסור 'לכופו לגרש', וכמש"כ להדיא: **ד'מותר לעגנה לעולם** וכנ"ל, ודאי ד'החלפת זמן' אינו משנה הלכה זו.

אף מי שכגובה ארזים גובהו אין בכוחו לחלוק על הראשונים מ'סברא' בעלמא, ולא אירע בזאת מעולם רק אצל הריפורמים

(מד). **ממילא** פשוט בודאי דהכי הלכתא, ודלא כמו שגדפם [בזיוף] בחיים ושלוש (מ"ז, סי' קי"ז) בקיצור נמרץ ומ'סברא' בעלמא: כאילו ד'הארכת זמן בפירוד', יכול לשמש כיסוד להיתר לכופו לגרש. מזה שליציני ה'רבנות' התאחזו ע"ז תוך העמדת פני תם, כאילו שסוברים שיתכן לסמוך על דברי אחרון, [אף אם לו היה כותב כן, וכש"כ כשו"א וכנ"ל], המקיל בהתרת 'אשת איש' לעלמא. מבלי שזכיר, שזהו להיפך מהסכמת כל הראשונים פה אחד: שזה פוסל את הגט, והיא נשארת 'אשת איש' גמורה, ומבלי שום 'הסבר' מדוע שכותב

עמה בשלוש. וב"ב [כד] נודב"י (תניינא, אה"ע סי' ע"ו) [בספק נתקדשה לו]: **'אפילו במקום דחק ועיגון, אין לה תקנה רק להנשא לו...** או **תשחל להשיג גט ממנו** [שתתפשר עמו], **'או תתעגן כל ימיה, עכ"ל.** וב"ב [כה] שם (סי' ז') [צמי שנעלם חצי שנה מחתונתם למשך י"ז שנים, ובמרחקים נשא אחרת עליה, וכשתפסו אותו רצה לגרש השניה ולחזור אללה, והיא מיאנה לכל רשותיו, וז"ל]: **חלילה לכוף האיש הזה בשומין ולא צנידו כלל, ואפילו דצנצנים לומר לו: שאם לא יגרש, הוא עצמיין, ג"כ איני מסכים, כיון שהוא אומר** [עתה אחר שתפסוהו]: **שרוצה לדור עם אשתו, עכ"ל.** וב"ב [כה] אורים גדולים (לימוד פ"ו) וז"ל: **במורדת שטוענת 'מאס עלי'...** **לא תשכחן דרמו שום חיוב לגרש...** **ולא תשכחנה מאן דסבר דנימא ליה: 'חייבון חכמים לגרש', עכ"ל.**

[ויורתר מזה כתבו הפוסקים, דאף אשת איש ש'נאסרה על צעלה' מחמת ש'זינתה עליו צרעון, והצעל ממאן לגרשה, כי הוא רוצה לעגנה עד שתלצין ראשה, כדי להנקס זה: דאסור לכופו ליתן לה גט, מחמת גט מעושה, דלמרות שנאסרה עליו, כיון דלכמה שיטות די צ'הפרשה צלצל. דב"ב: [א] רא"ש (כלל ז"ב, סי' ט'), [ב] זקן אחרון (הלוי, סי' ט"ו), [ח"ל: שלא צאו חכמים לתקן הזונה], [ג] רמ"א (סי' קי"ט, סוס"א), [ד] נודע ביהודה (תניינא סי' י"ב, ד"ה ובגוף), [ה] רעק"א, (דו"ס ח"א, כתבים דף ז"א), [ו] ברית אברהם (יו"ד סי' ס"ח, אות ג'), ואה"ע סי' פ"ח, אות ט'), [ז] חמדת שלמה (סי' ד'), [ח] כתב סופר (אה"ע, סי' ז"ט), [ט] אריה דבי עלאי (סי' כ"ז), [י] עונג יו"ט (סי' קמ"ה, ד"ה גס אין), [יא] שם אריה (סי' ס"ו), [יב] דברי מלביאל (ח"א, סי' ע"ד), [יג] תשורת ש"י (קמא, סוס"י שז"ח), עי"ש. הרי לנו, שמפחד הכשלון של גט מעושה, והתרת 'אשת איש', אסרו לכופו, למרות שתשאר 'עגונה' כל ימיה, ולמרות שהחשש קרוב וממוחש מאוד: שתזנה כ'אשת איש', דהרי כבר עשתה כן צעזר. [ואף החולקים דס"ל: שכופין אותו לגרש, זהו רק משום ש'נאסרה' עליו, וחששו שיש עלת זימה צנייהם, ולא משום 'עיגון' דידה]. וא"כ כש"כ וק"ו, דח"ו לכופו לגרש 'מורדת דמ"ע' שהיא 'מותרת' לו, רק משום החלפת זמן רב בפירוד, וז"פ].

הראשונים החליטו דלמרות שיתכן שבהיותה גלמודה תזנה באיסור 'אשת איש' מ"מ אסור לכופו לגרשה דהגט פסול ול"מ

(מג). **הרי** לנו דברים ברורים: מהסכמת כל הפוסקים פה אחד, מבלי שום חולק כלל: ד'הארכת

מבעלה, שתדע דכל מה שצריכה לעשות, הוא רק: לעזוב את בעלה על משך של י"ח חדשים, ואז יכופהו לגרשה, ודאי שתעשה כן. **ופשוט**, דעל כל האי האי גוונא, נאמר הביטוי: דאף **'אי אמרה לי רי"מ [יהושע בן נון] צפומיה, לא זייחנא ליה'** (ברכות כ"ד, ע"ג. וסולין קכ"ד, ע"א). **ובדחזינן** דשום פוסק שבא אחריו, [כולל אותם, מי ששמעתיה מספרו חיים ושלום מרגלא בפומייהו כל יומא, לא סמכו ע"ז. **עד** שבאו ליצני ה'רבנות' והתאחזו ע"ז, כאילו שמצאו דברים אלו באיזה 'כתב יד' ישן נושן, שהיה מונח בעליית גג מוזנחת תחת גל של אבק...].

יש שני דרכים להסביר איך שנדפס בחו"ש חיתר בניגוד דברי הראשונים: או דהוי 'זיוף', או 'שעות' מה שאינו 'בזיון' ח"ו

מה). **ובזיון** שכן, דלהלכה בלא"ה פשוט וברור, דאסור לכוף לגרש מורדת דמ"ע, על סמך החלפת זמן רב בפירוד וכנ"ל (אומיות: מ"א - מ"ד). חרי מעתה, יש שני דרכים לפנינו, איך להסביר ה'תמיה' הגדולה שבתופעה הזאת: שאכן נדפס כן בחיים ושלום (מ"ב, סי' קי"ג). **[אופן א']**: דאיה"ג לא היו דברים מעולם, שלא כתב כן כלל, אלא שבאו מזויפים והכניסו שם מלת '**לכופס**' לאחר פטירת המחבר, וכדהצבענו להרבה 'רגלים לדבר' המוכיחים כן, וחסל. **[אופן ב']**: דלעולם אכן כתב כן, אלא שהיתה כ'שגגה היוצאה מלפני השליט'. **דאגב** ריהטיה אשתמיטתיה לפי שעה שדברי הראשונים המפורשים הנ"ל (אומיות: מ"א, ומ"ב) מנגדים את דבריו. **והגם** שאין ב'אופן הב' משום בזיון ח"ו, דמי לנו גדול ממרע"ה אדון כל הנביאים, והתורה"ק מעיד עליו שטעה ג"פ, וכמש"כ בהעמק דבר (להנ"ל, ויקרא י', כ', ז'המכ דבר). **וז"ל** דברי חיים (אה"ע מ"ב, סי' קל"ד): **מנזי אפילו צגדולי עולם, 'שטועים צדכר פשוט' לפעמים, מחמת טירדא וחולשת הגוף, עכלה"ק וד"ב.**

אדרבה, הגה"ק רח"פ עצמו, קמזהיר מאוד בצוואתו הקדושה, מש"כ בספרו צוואה מחיים (דף ז', אות י'): שאינו מקפיד על זה כלל, וגם: שאחרים לא יקפידו על זה לקנאות לכבודו, וז"ל: **אם נראה לאיזה חכם מצין עם תלמיד, 'צספרי חיים' [פי' צספריין], איזה קושיא ואיזה סתירה, על דבר אמת וענוה נדק, צלי שום קינטור. איני מקפיד על זה כלל, כי כך היא דרכה של תורה, וכש"כ אס יהיה הקושיא או הסתירה צ'פסק דין', וצפרט 'מהיתר לאיסור' [כלומר אם מישוהו ימצא בספרו:**

היפך דעתם. וגם למרות שפשוט וברור, דשום פוסק, אף מי שכגובה ארזים גובהו, אין בכוחו לפסוק כן, דהרי 'כלל' גדול הוא מ'כללי הוראה והכרעה': דא"א לחלוק על הראשונים מ'סברא' בעלמא. **[עי': רשב"א (מ"ב, סי' סכ"ג), תה"ד (פסקים וכתבים, סי' רמ"א), פרמ"א (מ"א, סוס"י ק"ו), ברב"י (סו"מ סי' כ"ה, אות ז'), פת"ש (שס, סק"ג), אגרי"מ יו"ד מ"ב, סי' מ"ה. ומ"ג, סי' קנ"ה), עי"ש].** **ואיך** יעלה על הדעת שהגה"ק רח"פ זצ"ל התעלם מכ"ז.

ומה גם, דלא אירע עוד כדבר הזה בכל משך תולדות ימי עמינו: שאחרון יתייצב להתיר איסור ערוה דאורייתא, להיפך מדבריהם המפורשים של כל הראשונים. **דשום** פוסק, אף אם כגובה ארזים גובהו, אין בכוחו לעשות כן, והיי"ט דשום פוסק לא עשה כן, לא הנודב"י והחת"ס, ולא רעק"א והחוו"ד. **[זולת** ה'ריפורמים', שה'רבנות' הולכים בדרכם באיצטלא מוסה ומכוסה, כי בהיותם מתפרנסים מ'שלחן איזבל' ממשלת הכופרים, לא ייתכן בשו"א שלא יושפעו מהם. ומי שרוצה להכחיש ד"ז, באמרו: ד'פלוני שאני', הוא כופר בפסוק מפורש בתורה"ק (דברים ט"ז, י"ט): **כי השומד יעור עיני 'סכמים'**, אף מי שהתורה"ק עצמה מתאר אותו כ'חכם', וכמו שקבלנו מרבנותינו הקדושים]. **ובפרט** הגה"ק ר"ח פלאגי זצ"ל, שצדקתו וענותנותו המופלגת והיותו מ'יראי הוראה', מבצבץ מבין כל השיטין שבתשובותיו הנעימים. **ודאי** דהוי 'תמיה' עצומה מאוד, שיכתוב בקיצור נמרץ ובהעברה בעלמא להיפך מכל הראשונים, וכאילו שלא 'חידש' כלום, רק אמר 'דבר פשוט', חזון נורא מה שמזעזע כל מי שרואה זאת. **[כמובן** שדברי אלה נפנים רק למי שהוא חושב ע"פ תורה, ודעתו ורעיונו כפופים אליה, ולא למי שהוא לקוי ומושפע מ'דעת הרחוב', דלהם הלא פשוט להיפך מדעת תורה: דא"א להניחם בפירוד, וצריך לכופו על מתן גמ].

וב"ז, הוא מלבד מה שעל עצם 'פסק' כזה, יומלץ עליה הביטוי: **דצט מינה מחריצ צה מיניה וציה'**. דהרי לפי"ז יוצא, דמענת הראשונים נגד היתר כפיה לגרש מורדת דמ"ע: **דא"כ לא הנחת צה לאצרהס אצינו יושעת תחת צעלה, דכולן יטענו כן, נפלה בבידא.** **[עי' חבמי פרובינציה (סי' ע"ט), אורחות חיים (ה' קידושין, סי' י"ג), מהרי"ו (סי' קל"ה), ב"י (סי' י"ז), מחדש צ'ה' דרב"ז (מ"ג, סי' ת"ז), מהריט"ן (ישנות, סי' מ'. ומדשות, סי' ר"מ), ועוד].** דהרי כל אשה שתמצה להפקיע את עצמה

'שהתיר דבר האסור', וכבנ"ד לדעת המתקשים שאכן כתב כן. 'לא יצו ולא יכלם, לפרסם הדברים, כדי שלא יצולו ח"ו להכשל בדבר איסור, כי האמת יותר אהובה אללנו...'. ואלא הפסדו נשכרו להעמיד האמת, עכ"ל"ק.

ברם, גאון וצדיק זה, לא הסתפק בזה, כי חשש: שאם יבא משהו ויקיים את דבריו, מיד יבואו אחרים ויאשימו אותו שהוא 'מזלזל' בכבוד המחבר, לכן הוא מוסיף להזהיר, וז"ל: וגם צניי אחרי הי"ו, לא יקפידו צוה על כבודי, אם יאמר איזה חכם דבר אמת כנגדי, והדין עמו, שהיו מודים לו 'מודים דרנן'... כי צריך הדבר לאומרו. 'לפי שראיתי לכמה וכמה צנ"א, שהם מקפידים הרבה צוה, על אשר יצא איזה חכם ורצ ולמד ולימד באיזה דין והוראה. והראה לאחרים, שהרצ שקודם לו שהמיר אותו דבר, רצו האחרים והחולקים עליו, וצריך להיות מהימך לאיסור', והם מקפידים ומתפעלים הרבה על הדבר הזה, שאין זה כבוד הרצ שמת. ובשאיני לעצמי, לא נכון.. כן, כי לא ינחא ליה להרצ ז"ל, שהוא צעלמא דקשוט... כי אינו רוצה שיעשו כהוראתו, בדבר שאין הלכה כמותו. ובעולם הצא, לא יש 'דין נח', וקנאה ושנאה ותחרות והקפדות וכבודות, כהצלי עוה"ו... עכ"ל"ק, וראויים הדברים לצדיק וקדוש שכמותו, מי שה'אמת' וענוה וצדק מבצבץ ויצא מכל מלה ומלה שבה, וד"ב.

הבוחר יבחר אם רוצה להאמין שגור"ח פלאגי כתב כן או לא, אבל להלכה אין זה משנה כלל דאף אם כתבה אין כן הלכה

(מו). **בז"ב** אני כשלעצמי בחרתי בדרך הא': שדברים הללו הוחמקו לתוך ספרו לאחר פטירתו בזיוף, וזהו מן הטעם הפשוט: דביון דעצם ה'היתר' הוא כולו מוקשה ותמוה מאוד, וברור שאינה מחזקת מעמד להלכה וכמובאר לעיל (אומיות: מ"א - מ"ד), למה

נייחם הדברים אליו. בו בזמן, שבלא"ה הרי יש כל כך הרבה 'רגלים' לדבר המוכיחים להיפך: שלא כתב דברים אלו מעולם וכנ"ל (אומיות: כ"א, כ"ב, כ"ה, כ"ו, ל', ל"ג, ל"ג, ל"ד, ל"ה, ל"ט), עי"ש. **א"כ** כיון דעכ"פ ברור דאין הלכה כן, וגם ליכא שום הוכחה כלל: שכתב כן, [דכתב יד המחבר לא נמצא בידינו]. **שוב** אין שום הגיון בדבר, וגם אינו מן הנימוס ודרך ארץ, להתעקש להתלות שכתב כן, אלא ש'טעה בדבר משנה', וזפ"ב לכל הולך ישר.

אמנם אף אם משהו ירצה להתעקש ולומר דוקא בדרך הב': דאכן כתב כן הגהמ"ח, זה מיהא פשוט וברור, דאין זה משנה כלום להלכה, דודאי דח"ו לכוף על מ"ע מחמת שעברו י"ח חודש בפירוד. דהרי ברור, דאפילו אם יעבר 'י"ח שנים' ויותר, ג"כ אסור לכוף וכמש"כ כל הראשונים הנ"ל (אומיות מ"א, ומ"צ): **שמות** לעגנה 'כל ימי חייה'. וביון שהחיים ושלום לא הזכיר שמץ מדבריהם, ולא הסביר מדוע שאין דבריו סותרין דבריהם, [וגם לא הוכיח שלא כדבריהם]. ודאי דע"פ כל 'כללי הוראה והכרעה' פשוט: דהלכה כמותם.

והפורצים מה'רבנות' המתקשים להתלות ד"ז דוקא על חשבונו של הגהמ"ח וצ"ל, אינם עושין זאת בשביל 'כבודו' כלל. רק משום ד'בהפקירא ניהא להו', לכן קיימו בעצמם [בסילוף] מאחז"ל (פסחים ק"ב, ע"א): **אם ציקשת ליחנק** [רמז: אם אתה רוצה להכשיל באיסור 'אשת איש' שהוא ב'חנק'] **הימלה צאילן גדול**, עי"ש. **אבל** ידעו נאמנ"ה: דאף אם כתב כן, כיון שאין הלכה כן, הם 'מצערים' אותו בזה מאוד, וכמו שביקש והזהיר בצוואתו בזה"ל: 'כי לא ינחא ליה להרצ ז"ל שהוא צעלמא דקשוט... כי אינו רוצה שיעשו כהוראתו, בדבר שאין הלכה כמותו', עכ"ל וכנ"ל (אומיות מ"ה), והם עתידים ליתן דין ע"ז, וכופו"ב ותל"מ.

עב"פ נתברר הדק היטב: שהכותב דגן [וגם רבו הנאמנ"ן], **נללו כעופרת צמים אדירי"ס**, והעלו בידם חרם, ודצרי **אדירי"ר יפול**, כמו שנאמר (נחום ז', ו'): **אדירי"ו יכשלו צהליכתם**, דמכף רגל ועד ראש אין מתום בכל דבריו, וכבר הזהירו חז"ל (קידושין ו', ע"א. וי"ג, ע"א): **כל מי שאינו יודע צניצ גיטין לא יהא לו עסק עמהן, וקשין לעולם יותר מדור המצול**. **אגב**, זה משמש כלימוד, דכשם שאין ממש ב'קושיותיו' מה שכתב על קונטרסינו כפיית מאסר, כך אין ממש בשאר דבריו שם, מה שכתב על שאר ספרים וקונטרסים שנתפרסמו לאחרונה, לגלות הריסת הדת הנורא של ה'רבנות', בניטין פסולים מה שהם מבצעים יום יום, ה"י].

כ"ד הכותב וחותם יום ג' לסדר: 'והיתה לזני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה'... 'למען ישמעו כל עדת בני ישראל' [פינחס], עשרים יום לחודש תמוז שנת תשע"ט לפ"ק, פה מאנסי ניו יארק יצ"ו.

אברהם שמואל יהודה געשמעמנער